

Condicions de vida de les persones grans a Barcelona: situació socioeconòmica i habitatge, 2016-17

Àrea de Drets Socials

BC
N

Desembre 2018

Ajuntament de
Barcelona

Aquest estudi ha estat encarregat pel Departament de Recerca i Coneixement de l'Àrea de Drets Socials a l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB):

Equip investigador:
Sergio Porcel i Fernando Antón-Alonso

Equip estadístic:
Alicia Sánchez i Irene Cruz

ÍNDIX

INTRODUCCIÓ	4
1. DELS INGRESSOS DEL TREBALL A LES PENSIONS DE JUBILACIÓ: LA RENDA A LES LLARS DE PERSONES GRANS	6
1.1. Impacte i efectes de la crisi i la postcrisi en la població activa d'edat avançada	6
1.2. Dones, vellesa i ingressos	9
1.3. La configuració dels ingressos de les llars	13
2. DESIGUALTAT D'INGRESSOS I VULNERABILITATS ECONÒMIQUES	15
2.1. Desigualtats econòmiques entre la gent gran	15
2.2. El risc de pobresa en la gent gran	17
2.3. La capacitat redistributiva de l'Estat del benestar i la protecció de la vellesa	20
2.4. Privacions materials: intensitats i patrons entre les persones grans	22
2.5. Les situacions de vulnerabilitat social més extrema	26
3. HABITATGE I POBLACIÓ GRAN	27
3.1. Habitabilitat, les condicions de l'habitatge	27
3.2. Règim de tinença i despeses de l'habitatge	29
3.2.1. La propietat, al alça entre la gent gran	29
3.2.2. Les despeses associades a l'habitatge. La propietat com a protecció dels ingressos en la vellesa	32
3.3. La incidència de l'habitatge en les condicions materials de vida de la gent gran	36
CONCLUSIONS	42
REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	44
ANNEX METODOLÒGIC.....	46
Les Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida (EMCV).....	46
Descripció dels principals conceptes i indicadors	46

INTRODUCCIÓ

La dramàtica dinàmica de destrucció d'ocupació que es va produir durant la darrera crisi econòmica va empobrir una part important de la població activa, alhora que la població jubilada, que va mantenir els seus ingressos intactes durant tot el procés recessiu gràcies al sistema de pensions, va veure millorar la seva posició relativa en l'estructura socioeconòmica. Això és, si més no, el que venen indicant les estadístiques de pobresa relativa durant els darrers anys a Espanya i Catalunya.

A Barcelona també succeeix el mateix. Segons les dades disponibles i tal i com es pot observar al llarg d'aquest informe, la gent gran va disminuir considerablement el seu risc de pobresa relatiu des que va començar la crisi econòmica i actualment continua essent un dels grups socials que apareixen com a menys vulnerables econòmicament. Però això només es pot entendre com una mena de miratge. El que realment indica aquestes tendències és la duresa amb que la crisi ha impactat a la població en edat potencialment activa, la que depèn de les rendes del treball per viure. És cert que hi ha elements associats a canvis generacionals (Pérez-Díaz, 2003) que podrien explicar algunes de les millores en els ingressos de la població gran, però en cap cas podrien justificar un canvi estructural tan important. Sobretot, quan tampoc s'ha produït darrerament cap canvi rellevant en les polítiques de jubilació que pugui ajudar a explicar-lo.

L'objectiu principal d'aquest informe és precisament oferir una anàlisi més detallada sobre aquesta qüestió amb dades actualitzades sobre la situació socioeconòmica de la població gran resident al municipi de Barcelona. En aquesta anàlisi també s'inclou l'habitatge com un element fonamental en la configuració final de les condicions de vida. En el cas de la gent gran, com apuntava Bosch (2007) ja en la passada dècada, l'estudi i seguiment de les problemàtiques residencials entre la gent gran cobra importància pel mateix envelliment progressiu de la població barcelonina que continuarà creixent en les properes dècades, per la vulnerabilitat socioeconòmica que caracteritza el col·lectiu i per les necessitats d'adequació de l'entorn residencial proper al canvi en les condicions de mobilitat i salut de la població gran. La pròpia *Estratègia sobre canvi demogràfic i envelliment* per al període 2018-2030 publicada per l'Ajuntament de Barcelona (2018), a l'eix estratègic adreçat a garantir el dret a la ciutat, dedica diverses accions a desenvolupar en aquesta direcció.

A aquests elements se n'han d'afegir d'altres de no menor importància, que tenen a veure amb la relació entre els sistemes residencials i el règim de benestar. Habitatge i règim de benestar representarien per als Estats dues formes de provisió de benestar en la vellesa a través de la propietat de l'habitatge, en el primer cas, i a

través de les pensions, en el segon, de tal manera que la relació seria inversa. És a dir, els sistemes residencials caracteritzats per l'elevada presència d'habitatge en propietat conviurien amb sistemes de benestar poc generosos en termes de pensions de jubilació (Kemeny, 1981; Castles, 1998; Conley i Gifford, 2006). La propietat de l'habitatge s'erigeix en una protecció que s'aconsegueix al llarg de la vida laboral formal i es gaudeix en arribar a la vellesa. Altres perspectives han tendit a parlar de l'habitatge com a un altre pilar dels sistemes de benestar marcat per la seva feblesa en comparació amb la sanitat, l'educació i les pensions (Torgersen, 1987). Més enllà dels matisos, l'habitatge en les seves formes de propietat i habitatge social ha aportat seguretat en la vellesa i protecció davant el risc de pobresa (Dewilde i Raeymaeckers, 2008; Doling i Elsinga, 2012). En els països mediterranis, per exemple, en un context de escàs desenvolupament de l'estat de benestar, l'habitatge en propietat s'ha expandit des de la segona meitat del segle XX i la família ha exercit un rol primordial en la seva provisió (Poggio, 2012). En l'actualitat, l'habitatge està adquirint i adquirirà un rol cada vegada més important en la provisió de benestar en edats avançades (Malpass, 2008). La creixent rellevància de l'habitatge donada per les administracions estatals com a part integrant i en interacció amb el sistema de benestar rau en el propi envelliment progressiu de la població, així com en altres factors estructurals com la globalització, l'hegemonia neoliberal, la crisi econòmica i la pressió sobre les finances públiques (Doling i Elsinga, 2012).

Barcelona no és una excepció en aquest context i els reptes presents i futurs que es plantegen en la relació entre habitatge i sistema de benestar són ja presents, com es veurà a l'informe. Cal considerar diversos elements en aquesta equació que sens dubte condicionaran el paper de l'habitatge com a proveïdor de benestar en la vellesa: la crida recurrent a la insostenibilitat del sistema públic de pensions per diferents actors; la transformació de les relacions laborals envers un sistema més flexible i precari que ha trencat amb el contracte social fordista (Bolstanki i Chiapello, 2002; Senett, 2006) afectant la qualitat i protecció de l'ocupació (Laparra, 2006; Prieto et al., 2009); les dificultats creixents en l'accés a l'habitatge per l'alça de preus tant en propietat com en lloguer (Donat, 2018); l'increment del lloguer privat com a forma de tinença de l'habitatge entre els joves i els adults (Antón-Alonso et al., en premsa); i la pràctica inexistència d'habitatge social (Trilla et al., 2017).

1. DELS INGRESSOS DEL TREBALL A LES PENSIONS DE JUBILACIÓ: LA RENDA A LES LLARS DE PERSONES GRANS

Com es configuren els ingressos entre la gent gran? Aquesta és la pregunta que orienta principalment les anàlisis d'aquest primer capítol de l'informe, on es tracten qüestions que van, des de l'impacte de l'atur entre la població activa d'edat més avançada i els seus possibles efectes en la definició de les pensions de jubilació posteriorment, a la composició de les llars de la població gran, passant per la rellevància que ha adquirit darrerament la participació de les dones en el mercat de treball. Per tant, la idea d'aquestes primeres anàlisis que es presenten és revisar tots aquests factors en el context del municipi de Barcelona, per tal d'ajudar a entendre per què el nivell de renda de la població de 65 anys i més és, actualment, dels més elevats de la ciutat.

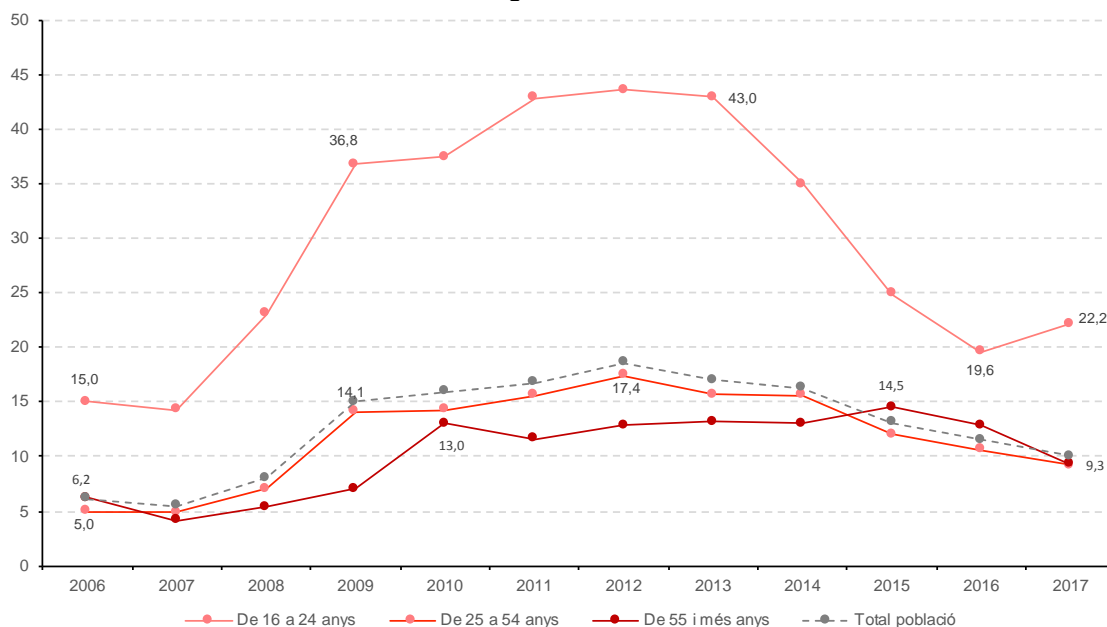
1.1. Impacte i efectes de la crisi i la postcrisi en la població activa d'edat avançada

A simple vista, la dinàmica de destrucció d'ocupació que va ocasionar la darrera crisi econòmica va afectar particularment la població més jove, mentre que entre la població activa d'edat més avançada les afectacions van ser molt més moderades i tardanes. Com es pot observar al gràfic 1, la taxa d'atur de la població de 16 a 24 anys va passar en pocs anys del 15% a superar el 40% (2011-2013). En canvi, entre la població de 55 anys i més la taxa d'atur no es va començar a incrementar significativament fins l'any 2010, dos anys després de l'inici de la crisi, situant-se en el 13%, percentatge en què es va mantenir més o menys durant tot el procés recessiu. Només, al 2015 va arribar al 14,5%.

No obstant, també és cert que l'atur de la població de 55 anys i més és el que més ha costat revertir. De fet, durant els primers anys de reactivació econòmica (2015-2016), la taxa d'atur de la població de 55 anys i més supera la de la població de 25 a 54 anys, precisament perquè la taxa d'atur de la població més jove es comença a reduir abans (gràfic 1). Les informacions que recull el gràfic 2 venen a reforçar aquesta idea. D'una banda, la població de 55 anys i més és la que presenta una taxa d'atur de llarga durada més elevada (13,5%). També entre la població de 55 a 64 anys es troba el percentatge més alt d'inactius que han treballat anteriorment 67,6%. És a dir, població encara en edat activa que ja no està ocupada, ni busca feina, malgrat haver treballat anteriorment, el que podria a ser un *proxy* de població aturada desanimada.

Malgrat tot, l'any 2017, la taxa d'atur de la població de 55 anys i més, residents al municipi de Barcelona continua essent de les més baixes, se situa en el 9,3%¹, pràcticament al mateix nivell que el de la població de 25 a 54 anys (9,2%), mentre que la de la població de 16 a 24 anys encara se situa en el 22,2% (gràfic 1).

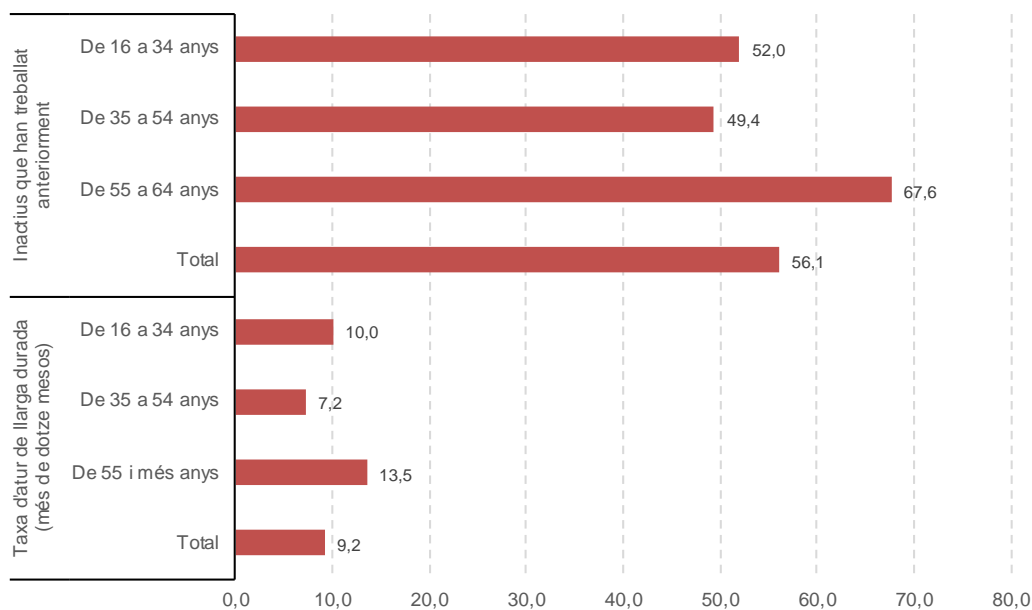
Gràfic 1. Taxa d'atur segons edat. Barcelona, 2006-2017

Nota: Dades referides al IV trimestre de cada any.

Font: Ajuntament de Barcelona a partir d'INE, Encuesta de Población Activa, 2006-2017.

Gràfic 2. Taxa d'atur de llarga durada i inactius que han treballat anteriorment segons edat. Barcelona, 2016-2017

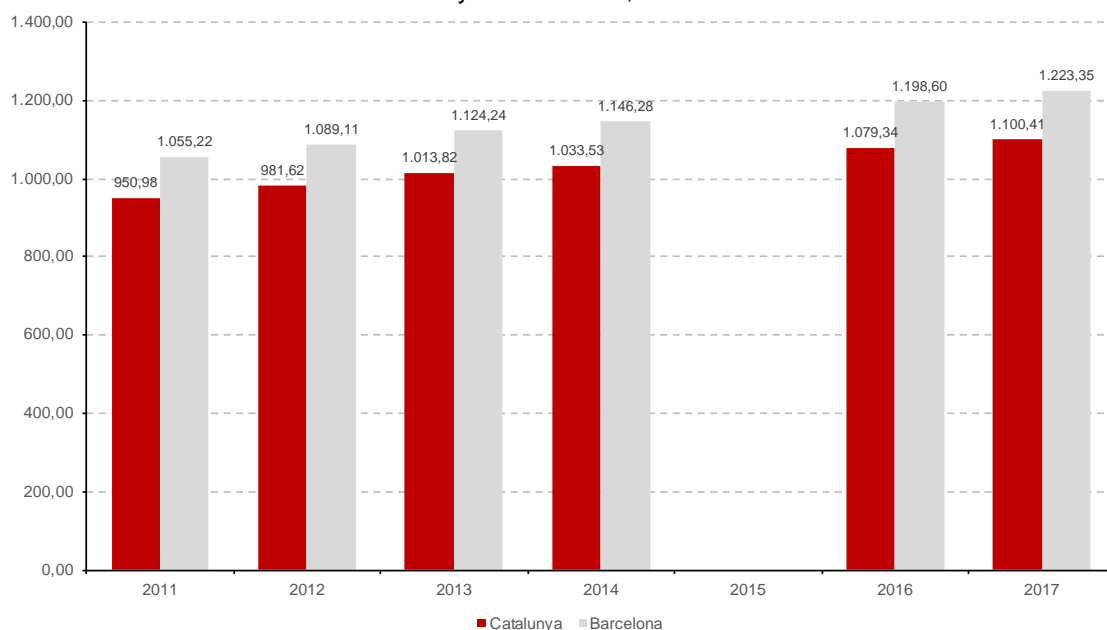

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017 (dades provisionals), a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

¹ Aquí s'ha de tenir també en compte l'efecte de les noves cohorts d'edat que arriben aquesta edat sense haver perdut la feina durant la crisi.

Hi ha autors, però, que assenyalen que l'atur de llarga durada entre la població de 45 anys i més ha estat una de les principals seqüeles de la recessió econòmica, ja que condiciona la configuració de les pensions de jubilació com a conseqüència dels dèficits de cotització durant els darrers anys de la vida laboral (Boada et al., 2017). Malgrat tot, segons el que reflecteixen les dades disponibles, a Barcelona aquest fenomen no ha tingut un efecte significatiu en termes globals. La proporció de població de 65 anys i més beneficiària d'una pensió de jubilació contributiva va augmentant progressivament i l'any 2017 se situa en el 76,8%². Per altra banda, si s'observa l'evolució —en euros corrents— de la mitjana d'aquestes pensions a Barcelona es pot constatar que des de 2011 no ha deixat de créixer (gràfic 3). A més, s'ha de d'indicar també que les quanties mitjanes de les pensions de jubilació contributives són clarament més elevades a Barcelona (1.223,53 euros al 2017) que al conjunt de Catalunya (1.100,41 euros al 2017).

Gràfic 3. Pensió de jubilació contributiva mitjana (tots els règims de cotització)*. Euros corrents. Catalunya i Barcelona, 2011-2017

* Les dades fan referència al mes de desembre.

Font: Idescat, a partir de dades de l'Institut Nacional de la Seguretat Social.

En aquest increment de les quanties de les pensions de jubilació contributives es reflecteix, per una banda, i encara que sigui mínimament, les revaloritzacions de les vinculades a la inflació que estableix la Llei 24/1997³ i, per altra banda, l'arribada a la jubilació de cohorts amb pensions més elevades (Consejo Económico y Social, 2014).

² IERMB, Sistema d'Indicadors Metropolitans de Barcelona (SIMBA).

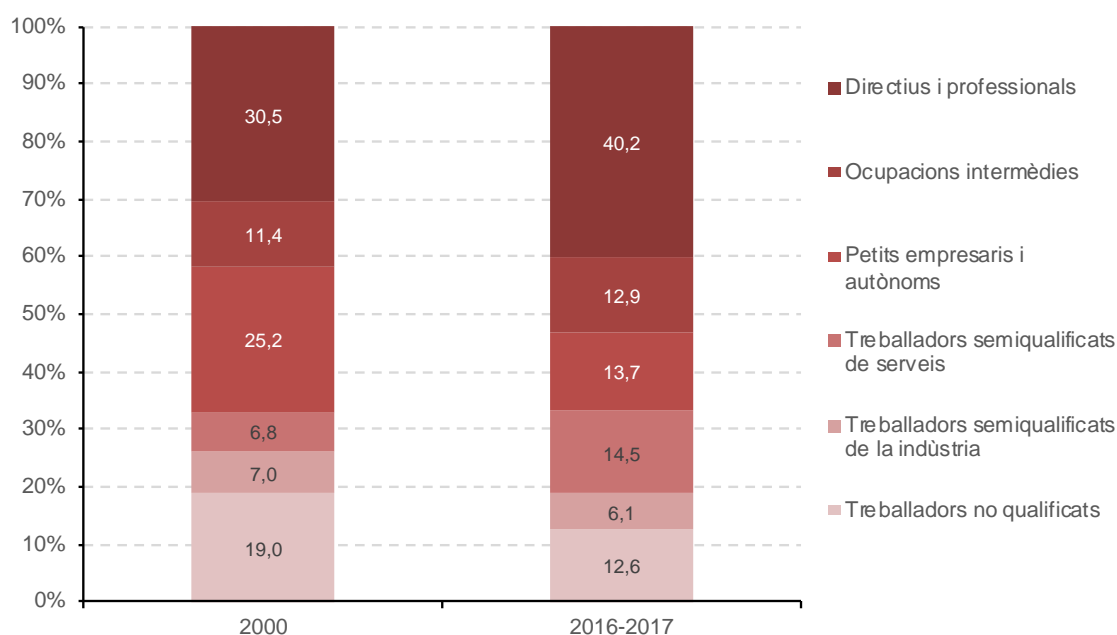
³ LEY 24/1997, de 15 de julio, de Consolidación y Racionalización del Sistema de Seguridad Social.

En general, es tracta de les primeres generacions que han completat un cicle laboral complet amb cotitzacions sense interrupcions i amb categories ocupacionals més elevades (Pérez-Díaz, 2003). Aquest fenomen és el més rellevant en relació amb l'increment de les pensions, per la qual cosa aquest increment s'explica més aviat per un efecte generacional i no pas per un canvi significatiu en les polítiques de jubilació.

Amb la idea de mostrar alguna evidència en aquest sentit, el gràfic 4 recull les categories ocupacionals de la població ocupada de 55 anys i més de Barcelona els anys 2000 i 2016-2017. Es pot observar com durant aquest període els *directius i professionals* han passat de constituir el 30,5% al 40,2% i també han augmentat els *treballadors semiqualficats de serveis* (del 6,8% al 14,5%). En canvi, s'han reduït considerablement els *petits empresaris i autònoms* (del 25,2% al 13,7%) i els *treballadors no qualificats* (del 19,0% al 12,6%).

Gràfic 4. Classificació Socioeconòmica (ESeC). Població ocupada de 55 anys i més. Barcelona, 2000 i 2016-2017

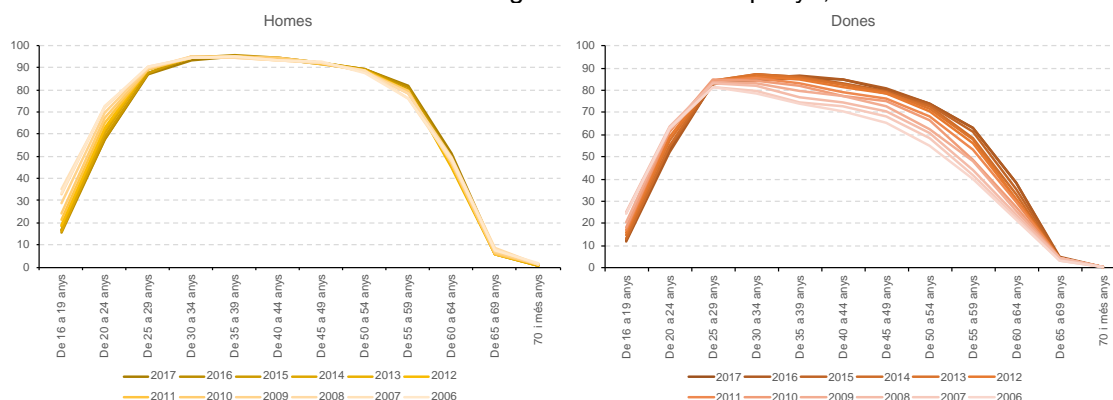
Font: IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2000; IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017 (dades provisionals), a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

1.2. Dones, vellesa i ingressos

Un altre factor a tenir en compte a l'hora d'entendre l'evolució dels ingressos de la població gran és la incorporació de les dones al mercat de treball. Aquest factor també comporta canvis generacionals importants. Només si s'analitza l'evolució de la taxa d'activitat segons sexe i edat des de 2006 fins el 2017 a Espanya, ja es detecta un canvi de patró rellevant entre les dones de més edat. Com es pot observar al gràfic 5,

la taxa d'activitat femenina s'ha anat incrementant cada cop més durant aquest període en les cohorts d'entre 30 a 64 anys, la qual cosa explicaria un augment de les dones beneficiàries de pensions de jubilació contributives. Entre els homes, en canvi, el patró és força similar a totes les cohorts d'edat durant al mateix període.

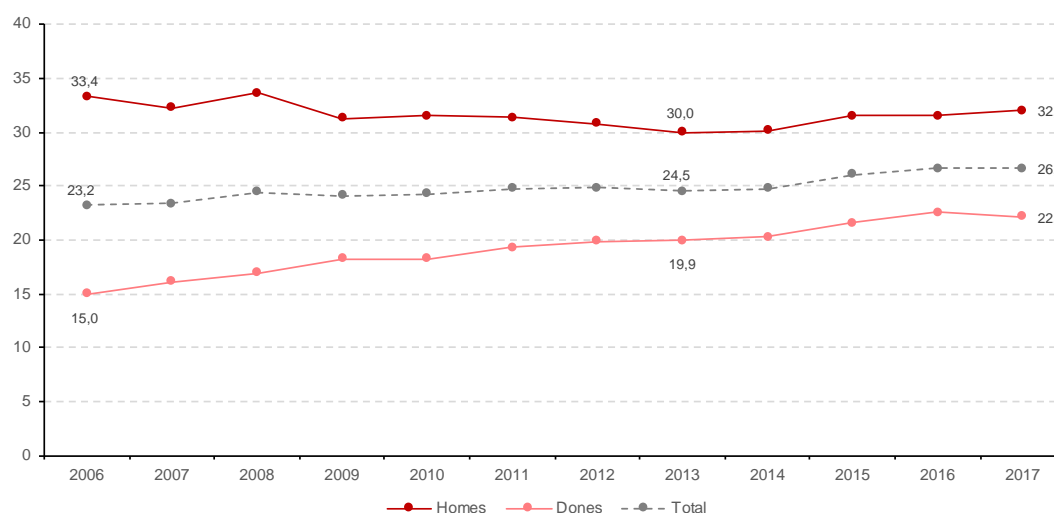
Gràfic 5. Taxes d'activitat segons sexe i edat. Espanya, 2006-2017

Font: INE, Encuesta de Población Activa, 2006-2017.

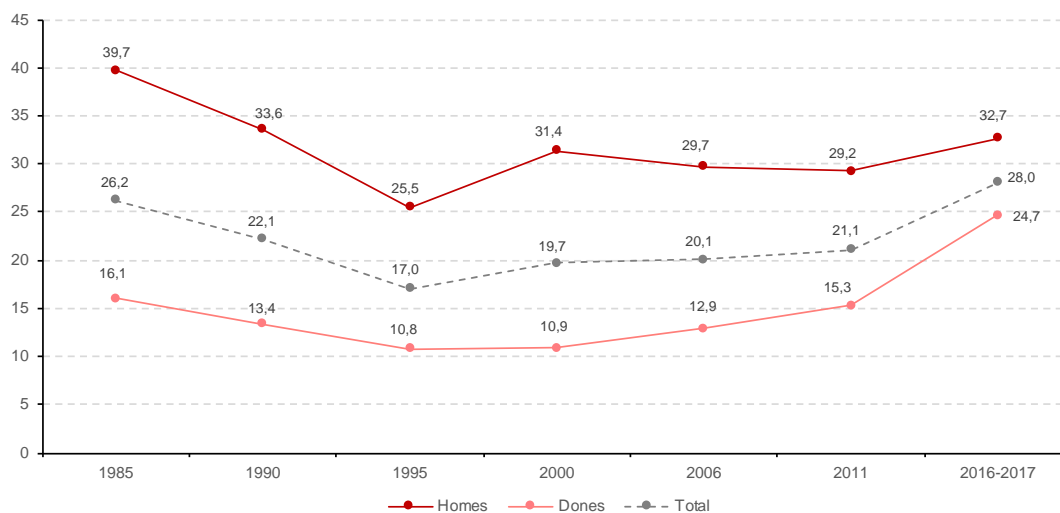
Als gràfics 6 i 7, també es pot comprovar com a Catalunya i a Barcelona, respectivament, la tendència és la mateixa, en aquest cas posant el focus només en la població de 55 anys i més. A Barcelona (gràfic 7), en concret, on es disposa d'una sèrie de dades més extensa (1985:2016-2017), es veu clarament com a partir del canvi de segle, és quan s'inicia una tendència de reducció de la distància en l'activitat entre dones i homes de 55 anys i més. Entre l'any 2000 i 2016-2017, la taxa d'activitat femenina ha passat del 10,9% al 24,7%, mentre que la masculina s'ha mantingut al mateix nivell pràcticament (31,4% i 32,7%).

Gràfic 6. Taxa d'activitat segons sexe. Població de 55 anys i més. Catalunya, 2006-2017

Nota: Dades referides al promig de cada any.
Font: INE, Encuesta de Población Activa, 2006-2017.

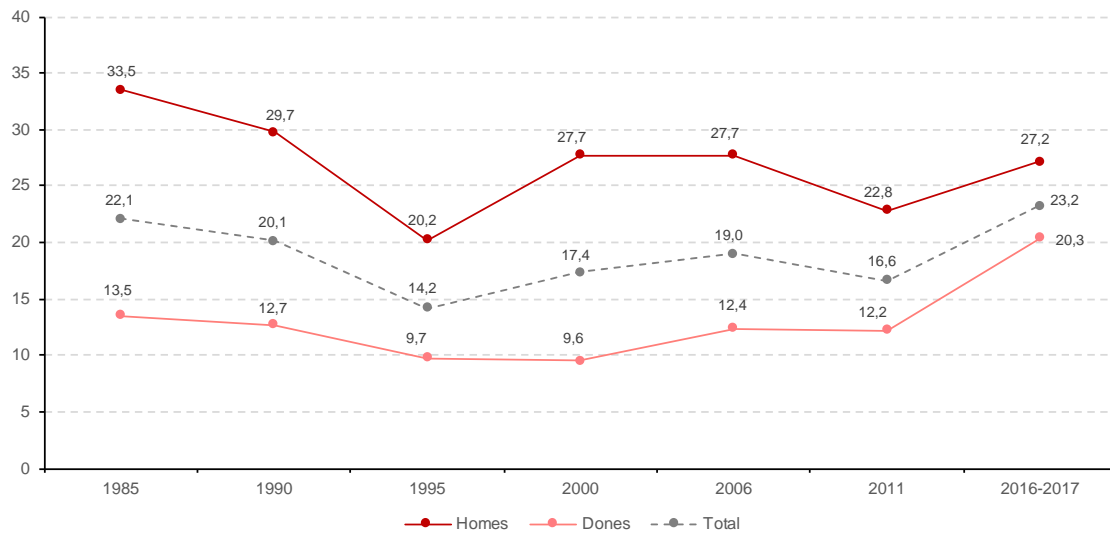
Gràfic 7. Taxa d'activitat segons sexe. Població de 55 anys i més. Barcelona, 1985 — 2016-2017

Font: IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 1985, 1990, 1995 i 2000; Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida, 2006 i 2011; IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

A més, atenent a la taxa d'ocupació, es pot afegir una altra qüestió rellevant des del punt de vista de gènere. A Barcelona —i també a Catalunya i Espanya—, la destrucció d'ocupació que es va produir durant la darrera crisi econòmica no va afectar gaire la proporció de dones ocupades de 55 anys i més (12,4% en 2006 i 12,2% en 2011), mentre que als homes sí (27,7% en 2006 i 22,8% en 2011) (gràfic 8). Això, ha estat una diferència significativa en relació amb el que va succeir a l'anterior recessió econòmica, la del 92-94, quan la taxa d'ocupació femenina sí que es va reduir. En tot cas, això significa que l'accés a les pensions contributives per part de les dones durant els darrers anys no s'hauria d'haver vist gaire afectada o, si més no, no s'haurien d'haver vist tant afectades com la dels homes. A més, segons les darreres dades disponibles (2016-2017), durant els primers anys de la reactivació econòmica l'increment de l'ocupació entre les dones de 55 anys i més ha estat molt més intensa que en el cas dels homes, la qual cosa també afavorirà que durant els propers anys augmentin les dones amb drets consolidats per accedir a pensions de jubilació contributives.

Gràfic 8. Taxa d'ocupació segons sexe. Població de 55 anys i més. Barcelona, 1985 — 2016-2017

Font: IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 1985, 1990, 1995 i 2000; Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida, 2006 i 2011; IERMB, Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

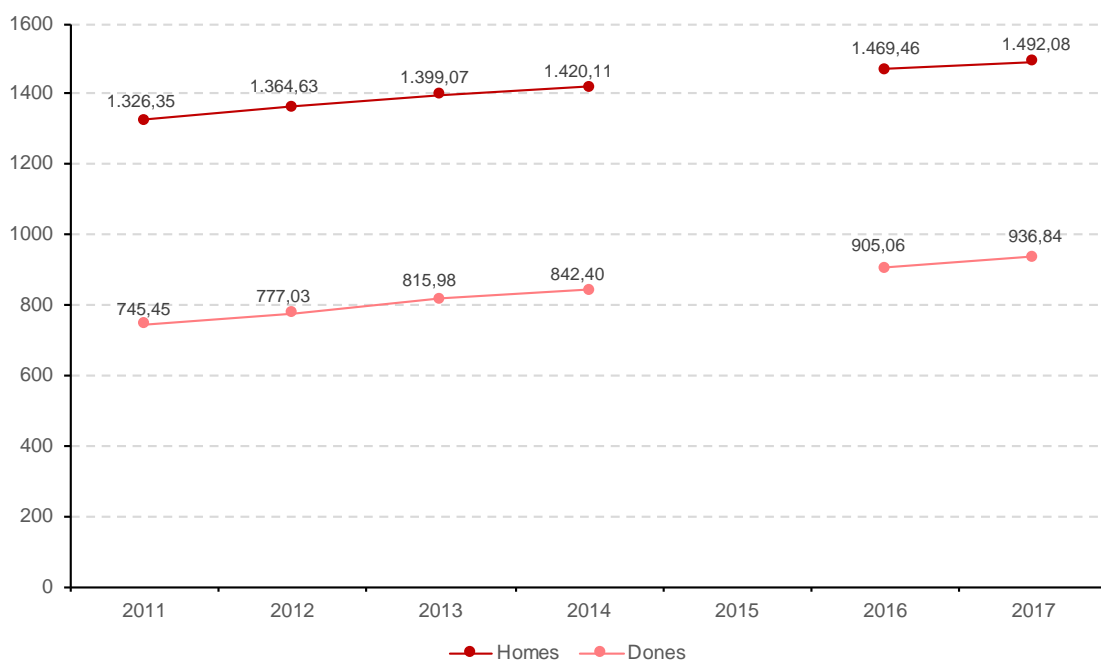
Tanmateix, més enllà de l'increment de dones beneficiàries de pensions contributives, cal remarcar la bretxa que existeix pel que fa a les quanties d'aquestes pensions entre homes i dones. Si bé, l'any 2017, els homes cobren de mitjana de pensió de jubilació (contributiva) 1.492,08 €, les dones es queden en uns 936,84 € (gràfic 9). Aquestes quanties reflecteixen les desigualtats presents en el mercat laboral, les quals es traslladen també a la jubilació a través de les cotitzacions realitzades. Aquesta bretxa s'ha anat reduint lleugerament durant els darrers anys, però encara queda molt camí a recórrer per assolir una situació més igualitària.

Per altra banda, les dones continuen essent a dia d'avui les principals beneficiàries de les prestacions de jubilació no contributives (de molt baixa quantia). A Barcelona, l'any 2017, dels 9.106 beneficiaris de pensions no contributives, 6.262 són dones i 2.844 són homes⁴. Això, redunda en la desigualtat d'ingressos individuals que es registra entre homes i dones a la tercera edat, moment en què s'aguditza. Aquesta idea es confirma amb l'anàlisi de la dependència econòmica⁵ segons sexe i edat. A la taula 10, es pot observar que les diferències entre homes i dones pel que fa a aquest fenomen són molt més importants entre la població de 65 anys i més (17,2% per un 1,8% en el cas dels homes) que no pas entre la població d'entre 18 a 64 anys (12,4% homes i 15,8% dones).

⁴ Segons Idescat a partir de dades de la Seguretat Social.

⁵ La mesura es construeix com la proporció de població que no té uns ingressos individuals (per qualsevol font) per sobre el llindar de subsistència de l'IRSC (7.968 €/any), estant la llar fora de risc de pobresa. S'entén que no hi ha independència econòmica per ningú de la llar si aquesta es troba sota risc de pobresa.

Gràfic 9. Pensió de jubilació contributiva mitjana segons sexe (tots els règims de cotització)*. Euros corrents. Barcelona, 2011-2017

* Les dades fan referència al mes de desembre.

Font: Idescat, a partir de dades de l'Institut Nacional de la Seguretat Social.

Taula 10. Dependència econòmica segons sexe i edat. Població de 18 i més anys. Barcelona, 2015

	De 18 a 64 anys		65 anys i més	
	Homes	Dones	Homes	Dones
Dependència	12,4	15,8	1,8	17,2
Independència	55,6	55,8	85,5	65,1

Font: Elaboració pròpia a partir d'Ajuntament de Barcelona i Agència Tributària. (2015). *Mostra de llars declarants de l'IRPF per a la ciutat de Barcelona*. Àrea de Drets Socials, Ajuntament de Barcelona.

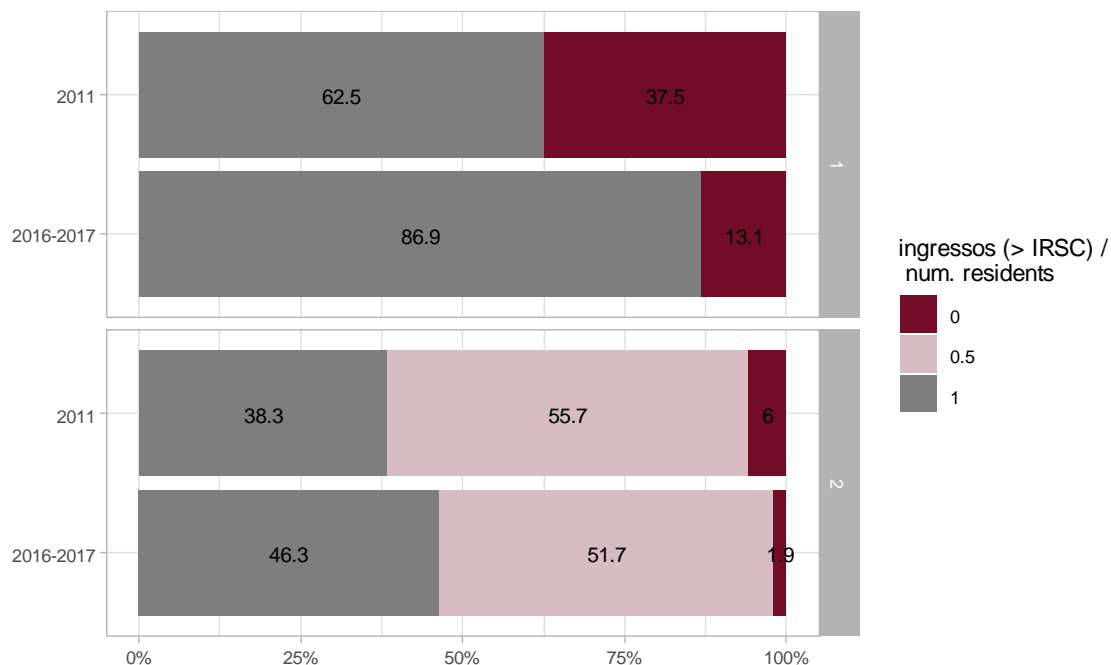
1.3. La configuració dels ingressos de les llars

Per últim, un altre element lligat als canvis generacionals que ajuda a explicar el nivell de renda familiar de les persones grans és l'augment de l'esperança de vida⁶, que juntament amb l'increment de la inserció de les dones al mercat laboral, està contribuint a mantenir llars de dobles ingressos durant més temps entre aquest segment de població. Els resultats del gràfic 11 reflecteixen aquest fenomen. A Barcelona, la població de 65 i més anys que viu a llars composades per dos membres i que perceben dos ingressos individuals superiors a l'IRSC han passat entre 2011 i 2016-2017 del 38,3% al 46,3%. Per altra banda, també es pot observar que s'ha

⁶ Segons Idescat, l'esperança de vida dels homes de Catalunya ha passat entre 2000 i 2016 dels 76,2 anys als 80,8 i la de les dones ha passat dels 83,0 anys als 86,3 anys.

incrementat considerablement la proporció de població de 65 i més anys que viu sola amb uns ingressos superiors a l'IRSC (del 62,5% al 86,9%).

Gràfic 11. Raó entre el nombre d'ingressos a la llar* i el nombre de membres a la llar. Població de 65 anys i més que viu a llars on tothom té 65 anys i més (%). Barcelona, 2011 — 2016-2017

* Es contabilitzen com a ingressos aquells que superen l'IRSC (7.968 €/any).

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida, 2011; IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

Tots aquest factors, la gran associats a canvis generacionals, ajudarien a entendre per què la mitjana d'ingressos equivalents de la població d'entre 65 i 74 anys és actualment una de les més elevades del municipi de Barcelona en relació amb la resta de grups d'edat (22.749,8 €/anuals). Entre la població de 75 anys i més la mitjana d'ingressos anuals es redueix a 19.714,7€, segurament per l'efecte de la pèrdua d'un dels membres de la llar.

Taula 12. Renda anual neta mitjana segons edat. Ingressos equivalents. Barcelona, 2016-2017

	2016-2017
Menors de 16 anys	21.382,2 €
De 16 a 64 anys	22.252,4 €
De 65 anys i més	21.289,1 €
De 65 a 74 anys	22.749,8 €
De 75 anys i més	19.714,7 €
Total	21.926,4 €

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

2. DESIGUALTAT D'INGRESSOS I VULNERABILITATS ECONÒMIQUES

La secció anterior ha posat les bases per entendre com es configura la situació econòmica de la població gran de Barcelona en l'actualitat. En els següents apartats s'analitzen les desigualtats econòmiques intragrup i intergrup, així com els riscos de pobresa i de privació material de les persones grans, tot intentant aprofundir en el coneixement de la diversitat de condicions econòmiques i materials presents en aquest col·lectiu.

2.1. Desigualtats econòmiques entre la gent gran

Com ja s'ha explicat anteriorment, la tendència de progressiva millora econòmica de les persones grans que s'ha produït darrerament a Barcelona, fonamentada en les més nombroses i millor dotades pensions contributives, no ha estat trencada per la crisi econòmica. En aquest context, però, cal qüestionar-se sobre el nivell de desigualtat existent entre la gent gran i com ha evolucionat en el període de crisi i post-crisi. Mesurat a partir del coeficient de Gini⁷, el nivell de desigualtat entre la població gran no ha experimentat canvis substantius en aquest període (de 0,308 a 0,302), a diferència del que ha passat en la població en edat potencialment activa, on sí que s'ha produït una reducció de la desigualtat més important (de 0,357 a 0,338) (taula 13). No obstant, la desigualtat és menor entre la població gran que entre la població en edat potencialment activa. Aquesta situació s'explica per l'efecte de la prevalença de les pensions de jubilació com a font d'ingressos principal entre la gent gran, les quals estan sotmeses a límits superiors i inferiors en les seves quanties, generant una variabilitat més reduïda en les rendes d'aquest col·lectiu.

Taula 13. Coeficient de Gini segons grups d'edat. Barcelona, 2011 i 2016-2017

	2011	2016-2017
<i>Menors de 16 anys</i>	0,330	0,355
<i>De 16 a 64 anys</i>	0,357	0,338
<i>De 65 i més anys</i>	0,308	0,302
<i>Total</i>	0,346	0,334

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

Però, la desigualtat d'ingressos entre la població gran es pot veure amb més detall desagregant per grups d'edat i per estrats de renda. Entre 2011 i 2016-2017

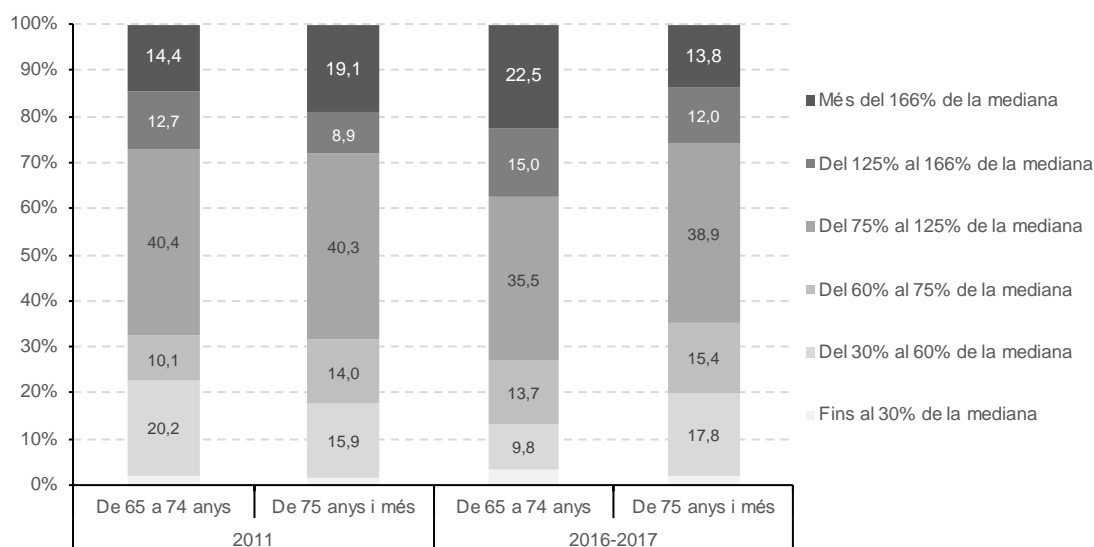
⁷ El valor del coeficient de Gini varia entre 0 i 1, essent nul·la la desigualtat en el cas de 0 i màxima quan té un valor d'1.

s'observa un increment d'ingressos entre les noves cohorts de jubilats (gràfic 14). La població d'entre 65 i 74 anys amb rendes superiors a la mediana d'ingressos de Barcelona augmenta significativament en el període post-crisi, passant de representar el 27,1% al 37,5%. Entre aquesta població, el salt més important es produeix entre les rendes més altes, que creixen 8 punts. En sentit contrari, les rendes intermèdies o per sota de la mediana baixen 10 punts, del 72,9% al 62,5%, entre les quals destaca l'acusat descens de més de 10 punts de les rendes entre el 30% i el 60% de la mediana.

En canvi, per a la població més envellida (de 75 anys i més), l'evolució ha estat la inversa, és a dir, la població amb rendes més altes ha perdut pes en aquest segment de població, mentre que la que percep unes rendes més baixes han incrementat la seva presència. Entre les rendes altes, destaca la pèrdua de pes dels estrats superiors, superior als 5 punts. Entre les intermèdies i baixes, les situades entre el 30% i el 60% augmenten 8 punts.

Com a resultat d'aquests canvis s'ha produït una recomposició interna del col·lectiu pel que fa al nivell d'ingressos. La entrada de cohorts amb ingressos més elevats ha suposat una clara diferenciació respecte a la població més envellida. L'any 2011, ambdós grups d'edat (de 65 a 74 anys i de 75 anys i més) no mostraven diferències significatives pel que feia a les rendes altes, havent-hi proporcions similars. L'any 2016-2017, en canvi, la proporció de població amb rendes altes són clarament superiors entre la població de 65 a 74 anys, gairebé 12 punts per sobre del que representen entre la població de 75 anys i més.

Gràfic 14. Població segons edat i estrats de renda*. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2011 i 2016-2017

* Estrats de renda definits a partir de la mediana d'ingressos del conjunt de la població de Barcelona.

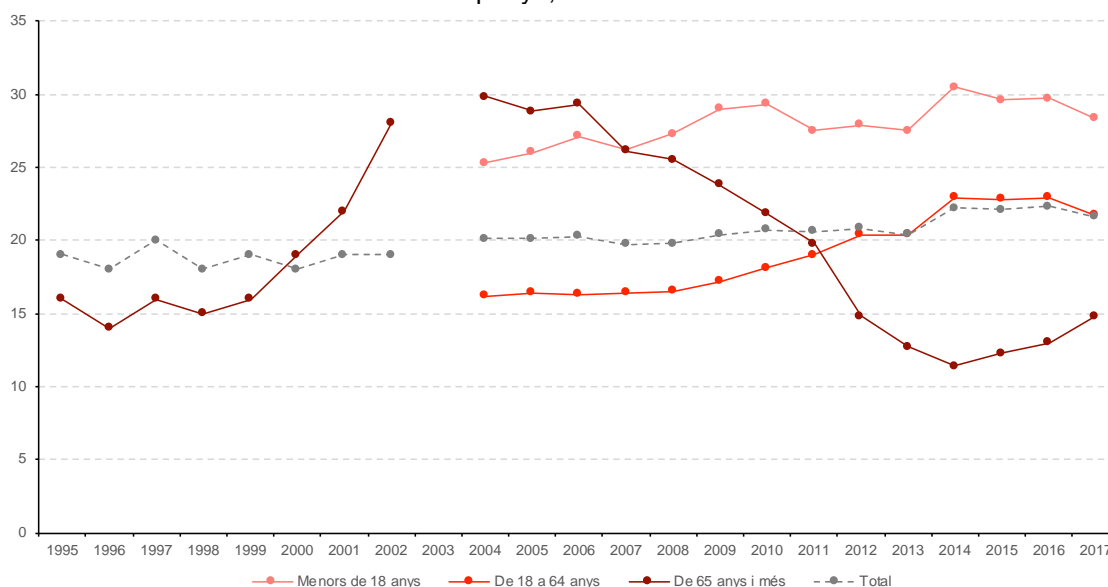

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; IERMB, Estadístiques metropolitaness sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

2.2. El risc de pobresa en la gent gran

La població gran ha estat tradicionalment un dels grups més vulnerables en termes econòmics. Les baixes quanties de les pensions en relació amb els ingressos que la població ocupada obté per la via del treball, així com l'estructura de les llars quan la població arriba a edats avançades ha suposat històricament una major exposició al risc de pobresa (Sarasa, 2007). Aquesta situació de desfavoriment en temps de bonança econòmica en què les rendes del treball assoleixen nivells relativament alts, però, és capgira quan el cicle econòmic canvia i l'activitat econòmica entra en recessió. Una anàlisi evolutiva per a Espanya permet comprovar com les crisis econòmiques, tant la viscuda als anys 90 com la iniciada l'any 2008, van millorar la posició econòmica relativa de la població gran respecte la resta de població (gràfic 15). L'estabilitat dels ingressos procedents gairebé en la seva totalitat del sistema de pensions ha protegit aquest col·lectiu de la davallada de l'activitat econòmica, la baixada dels ingressos i l'atur (Navarro-Varas et al., en premsa). En canvi, en aquests períodes del cicle econòmic, infants, joves i adults estan més sobreexposats per la seva dependència de les rendes del treball.

Gràfic 15. Taxa de risc de pobresa (60% mediana) segons grups d'edat. Total població. Espanya, 1995-2017

Font: Eurostat, European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC), 2004-2017; Eurostat, Panel de Hogares de la Unió Europea (PHOGUE), 1995-2002.

En el cas de Barcelona, les dades disponibles per a 2011 i 2016-2017 evidencien una reducció generalitzada del risc de pobresa entre el context de crisi i de

post-crisi (taula 16). Per la població de 65 any i més, l'any 2011 la taxa de risc de pobresa era lleugerament menor de la que presentava la població en edat potencialment activa (20% i 23,9%, respectivament), però actualment el risc de pobresa entre la població gran s'ha reduït amb més intensitat que per la resta de la població, fins al 16,5%, una baixada de 3,5 punts, eixamplant la distància amb la resta de la població.

Més en detall, pel que fa a les diferències entre la gent gran, la taxa de risc de pobresa és més alta actualment entre la població de més edat. El risc de pobresa per a la població de 75 anys i més s'eleva fins el 19,9%, més de 6 punts per sobre de la taxa que registra la població d'entre 65 i 74 anys. Aquesta relació entre l'edat i la pobresa en la gent gran, però, no ha estat igual en el passat. L'any 2011 les cohorts més envellides tenien un menor risc de pobresa (17,7%) que les menys envellides (22,5%). Una de les hipòtesis que podria explicar aquest canvi és el que s'ha vingut constatant al llarg d'aquest informe, la renovació de l'estructura d'ingressos entre les persones grans com a conseqüència de l'entrada de contingents de jubilats amb més pensions contributives i d'una quantia més elevada. També cal evidenciar una recuperació insuficient en matèria d'ingressos per la via del treball. Malgrat l'increment de la renda mediana de la ciutat des de 2015, la situació actual encara no reflecteix la reversió de la davallada d'ingressos que va provocar la recessió econòmica entre la població en edat potencialment activa, la qual cosa explicaria també el major risc de pobresa que presenta la població que té com a font d'ingressos principal les rendes del treball com ara els infants i els adults (Navarro-Varas et al., en premsa).

Taula 16. Taxa de risc de pobresa (60% de la mediana)* segons grups d'edat. Total població. Barcelona, 2011 i 2016-2017

	2011	2016-2017
<i>Menors de 16 anys</i>	31,7	28,0
<i>De 16 a 64 anys</i>	23,9	21,5
<i>De 65 anys i més</i>	20,0	16,5
<i>De 65 a 74 anys</i>	22,5	13,3
<i>De 75 anys i més</i>	17,7	19,9
<i>Total</i>	24,1	21,3

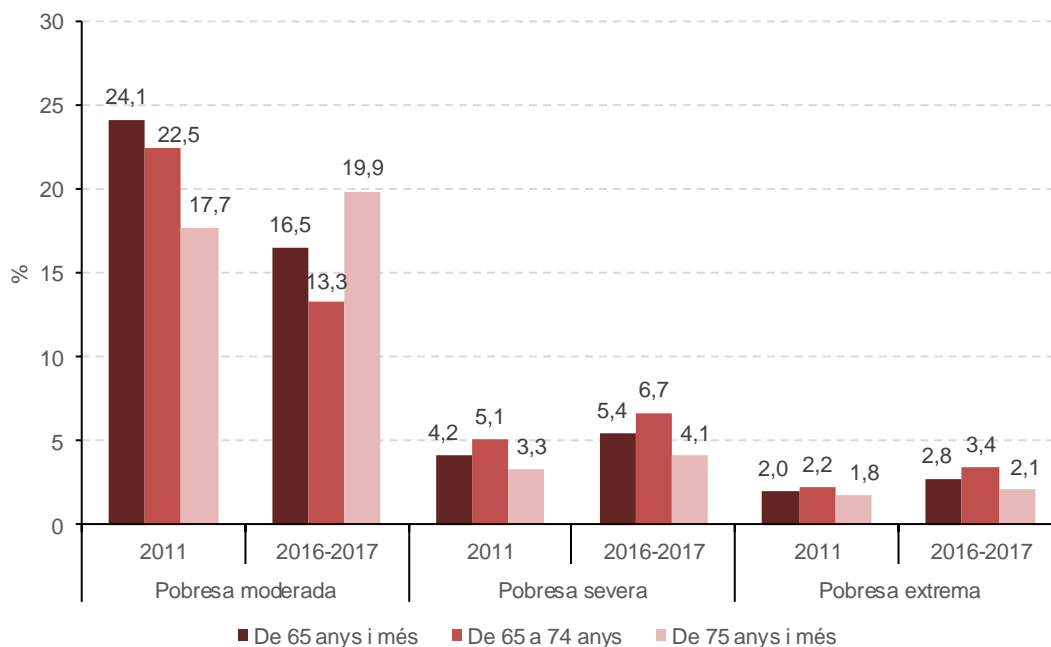
* A Barcelona el llindar de risc de pobresa moderada se situa en 12.199,4 euros anuals per a una llar unipersonal. Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

Tanmateix, la reducció general del risc de pobresa entre la població gran admet matisacions quan es desagrega per grups d'edat. Els matisos són extensibles a la intensitat del risc de pobresa que pateix el col·lectiu. Les expressions més punyents del fenomen no han tingut una evolució tan positiva. Els riscos de pobresa severa i

extrema s'han mantingut relativament estables amb una tendència a l'alça entre el conjunt de la població gran, tant per la població menys envellida com per la d'edat més avançada. Però, si bé no han canviat gaire les afectacions d'ambdues manifestacions de la pobresa, és la població d'entre 65 i 74 anys la que la pateix en major proporció (gràfic 17). L'any 2016-2017 un 6,7% d'aquesta població pateix risc de pobresa severa per un 4,1% en el cas de la població de 75 anys i més. La pobresa extrema, en canvi, afecta actualment a un 3,4% de la població d'entre 65 a 74 anys i a un 2,1% de la població de 75 anys i més.

Per tant, malgrat que el risc de pobresa afecta a menys població gran, les dades mostren que no tot el col·lectiu ha estat partícip d'aquesta reducció i que hi ha una part de la població que encara pateix situacions de vulnerabilitat econòmica greus. És probable que aquestes expressions estiguin condicionades per la reduïda mida de la llar, unipersonals en un nombre no menyspreable, i la presència de dones amb una escassa o nul·la vinculació amb el mercat laboral formal al llarg de la seva vida, per a les quals els ingressos depenen de pensions de viduïtat i d'altres pensions no contributives (Navarro-Varas et al., en premsa).

Gràfic 17. Taxa de risc de pobresa moderada, severa i extrema segons grups d'edat. Població 65 anys i més. Barcelona, 2011 i 2016-2017

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

La persistència, o fins i tot l'ascens, de les expressions més intenses del risc de pobresa està vinculada a una creixent distància dels ingressos que separen a la població gran més pobre del llindar de risc de pobresa. Tot i la minva del risc de

pobresa durant el període estudiat, els que continuen essent pobres a la ciutat de Barcelona ho són més ara. La població de 65 anys i més és el segment de població on més s'ha intensificat el risc de pobresa a Barcelona durant els darrers anys, amb un creixement del 14% (passant de 0,177 a 0,202). Entre la població de 16 a 64 anys, aquest increment ha estat del 8,5% (de 0,241 a 0,262), no obstant és aquesta població la que continua patint una intensitat del risc de pobresa més elevat (taula 18). L'estabilitat dels ingressos procedents de les pensions de jubilació i la millora econòmica limitada i no generalitzada que ha experimentat la població en edat activa durant aquests primers anys de reactivació econòmica explicaria el fet que la població gran mantingui encara una situació relativa menys desfavorida pel que fa a la intensitat del risc de pobresa. La importància de l'Estat del benestar per a la protecció dels ingressos en la vellesa fa necessari analitzar la seva capacitat redistributiva i en quina mesura té efectes sobre els nivells de pobresa. Serà aquesta qüestió a la que es dedicarà el següent apartat.

Taula 18. Intensitat de risc de pobresa segons grups d'edat. Barcelona, 2011 i 2016-2017

	2011	2016-2017
<i>Menors de 16 anys</i>	0,205	0,206
<i>De 16 a 64 anys</i>	0,241	0,262
<i>De 65 anys i més</i>	0,177	0,202
<i>Total</i>	0,229	0,255

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; IERMB, Estadístiques metropolitaness sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

2.3. La capacitat redistributiva de l'Estat del benestar i la protecció de la vellesa

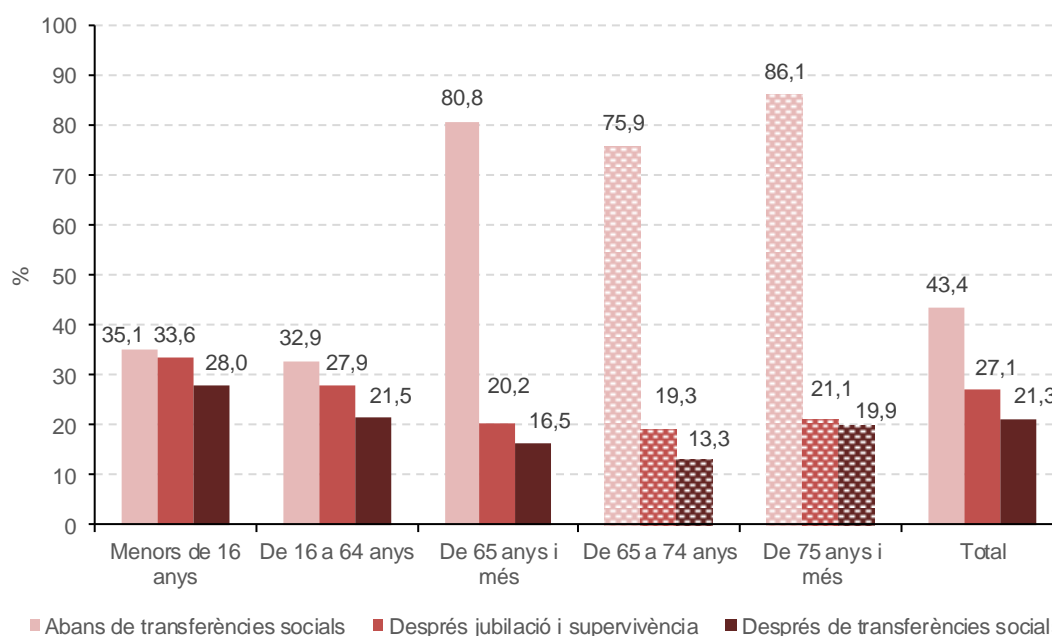
Els ingressos a la vellesa depenen en gran mesura del sistema de protecció social. Els ingressos procedents de prestacions i transferències socials de les llars en les que viu la població gran representen el 60,8% del conjunt de la renda que reben. La resta prové de recursos privats (13%) i de rendes del treball (26%). La presència de rendes del treball en la vellesa respon a diversos factors que van des del manteniment de l'activitat laboral durant els primers anys de la vellesa, fins la composició de la llar, depenent si està integrada per membres encara en edat potencialment activa ocupats en el mercat laboral.

Les transferències socials, per tant, jugant un paper fonamental en la reducció del risc de pobresa en la vellesa, essent més intensa aquesta reducció en aquest col·lectiu que entre la resta de la població. A Barcelona, abans de les transferències socials, el risc de pobresa per la població de 65 anys i més afecta a quatre de cada cinc individus (80,8%). Un cop són considerades les pensions de jubilació i

supervivència la pobresa es redueix un 75% (20,2%), disminució que és del 80% quan es dedueixen la resta de transferències socials (16,5%) (gràfic 19).

Considerant només la població gran, les transferències de jubilació i supervivència tenen un escàs efecte diferenciador entre els grups d'edat. Així, aquestes transferències socials redueixen al voltant del 75% el risc de pobresa, tant entre la població de 65 a 74 anys com entre la població de 75 i més anys. En canvi, si es consideren altres prestacions, sí que apareixen diferències significatives entre aquests dos grups d'edat. El conjunt de transferències socials representen una reducció del 82,5% del risc de pobresa per la població d'entre 65 i 74 anys, rebaixant-la fins al 13,3%, mentre que en el cas de la població de més edat la reducció és del 77%. L'explicació d'aquestes diferències poden ser diverses. Una pot raure en les millors prestacions socials, en nombre i quantia, que rep la població recentment jubilada respecte el grup d'edat més avançada. També s'ha de tenir en compte la configuració de les llars, doncs la població d'entre 65 i 74 anys pot integrar llars més nombroses i amb membres en edat potencialment activa, la qual cosa pot representar més ingressos en forma de transferències per al conjunt de la llar i, en definitiva, resultar en un menor risc de pobresa.

Gràfic 19. Taxa de risc de pobresa (60% de la mediana), abans i després de les transferències socials segons grups d'edat. Total població. Barcelona, 2016-2017

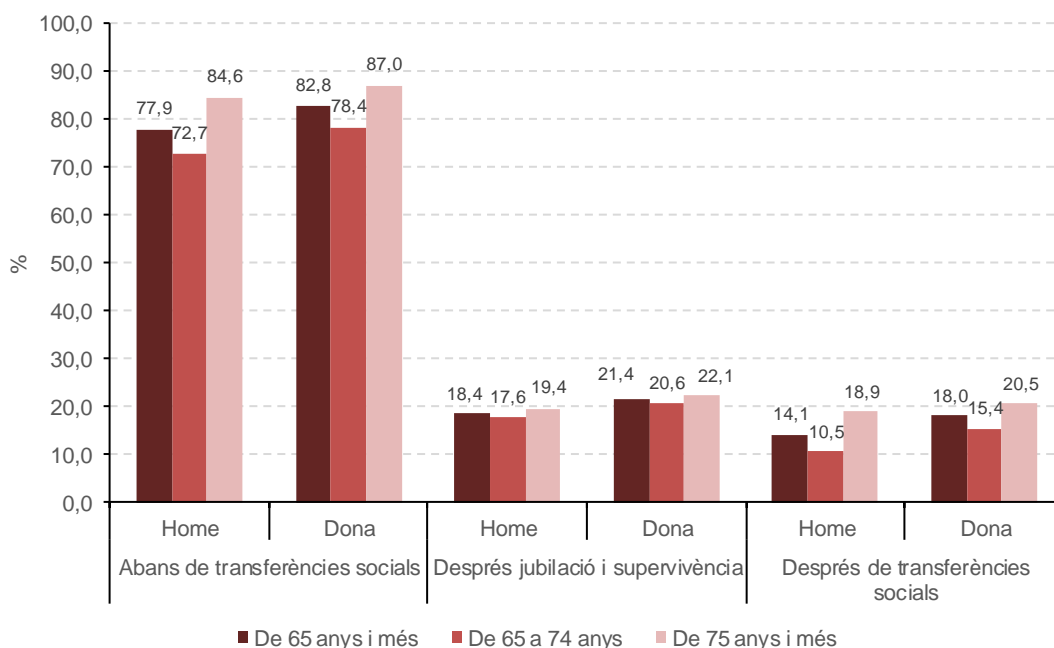

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

S'ha de dir també que la pobresa entre la població gran afecta en major mesura a les dones. El 18% de les dones de 65 anys i més pateixen risc de pobresa, per un

14% dels homes (gràfic 20). I les transferències socials no tenen un efecte igualador entre sexes, sinó que amplien les diferències. Calculant una raó a partir de les taxes de risc de pobresa segons sexe, abans de transferències socials hi han 1,1 dones pobres per cada home en aquesta situació. Tenint en compte les transferències socials de jubilació i supervivència, el nombre de dones pobres per cada home pobre augmenta lleugerament a 1,2. Amb la incorporació d'altres transferències socials, el nombre de dones pobres augmenta a 1,3 per cada home en risc de pobresa. Les diferències són més importants entre la població d'entre 65 i 74 anys, per a les quals el factor diferencial el representen les transferències no associades a la jubilació (ni a la viduïtat). En aquest grup d'edat, les prestacions de jubilació i supervivència modifiquen la relació entre dones i homes pobres d'1,1 a 1,2, i fins a 1,5 quan es considera tot el conjunt de transferències socials. En definitiva, aquests resultats indiquen que la protecció social dels homes és més intensa que les de les dones, una situació que segurament es deriva de les desigualtats que també es registren en les condicions en què homes i dones participen en el mercat laboral al llarg de la seva vida.

Gràfic 20. Taxa de risc de pobresa (60% de la mediana), abans i després de les transferències socials segons grups d'edat i sexe. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2016-2017

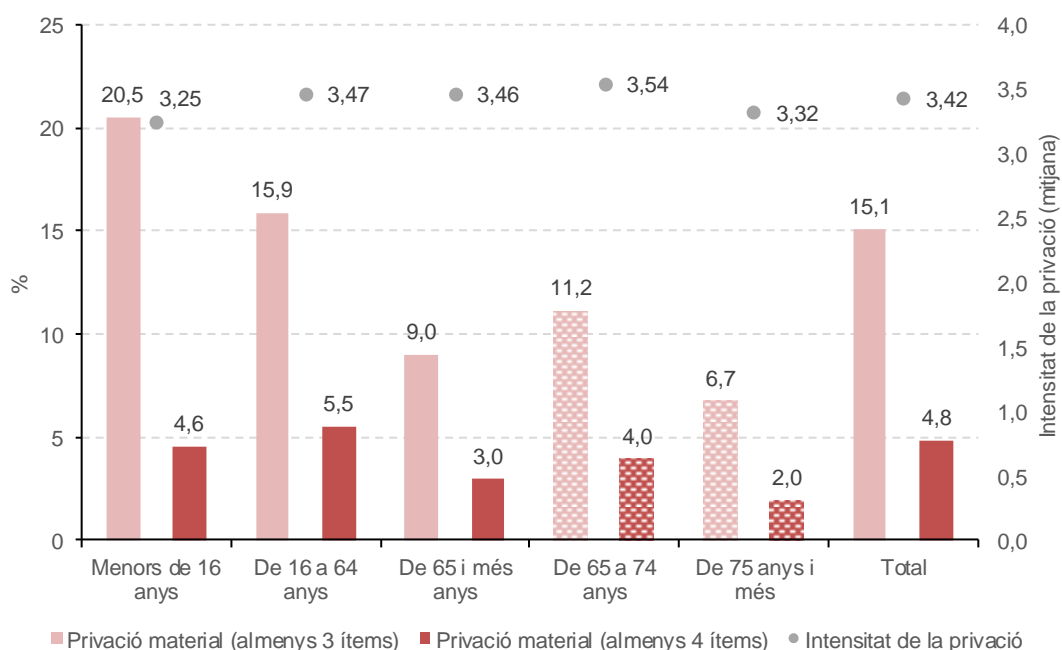
Font: IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

2.4. Privacions materials: intensitats i patrons entre les persones grans

La situació de menor vulnerabilitat econòmica que, en termes generals, presenta actualment la població gran resident al municipi de Barcelona en relació amb la resta de la població també es manifesta en les pautes de privació material.

L'any 2016-2017, només el 9,0% de la població de 65 i més anys pateix privació material moderada i el 3,0% privació material severa (taula 21). Aquests percentatges se situen molt per sota dels que presenten els infants (20,5% i 4,6%, respectivament) i la població d'entre 16 i 64 anys (15,9% i 5,5%). El que resulta interessant és que, entre la població gran, és la població d'entre 65 i 74 anys la que registra un percentatge més elevat de població privada materialment. Aquests resultats resulten contra-intuïtius respecte els que s'han vist anteriorment relacionats amb els nivells de renda i demostren, per tant, una certa independència de la privació material com a fenomen respecte al nivell de d'ingressos de la població. Una possible hipòtesi que explicaria la menor incidència de la privació material entre la població d'edat més avançada seria el fet que una proporció major no ha de pagar habitatge. En el context actual, els costos de l'habitatge apareixen associats a pautes de privació material, especialment al municipi de Barcelona (Sarasa et al., 2018)

Gràfic 21. Taxes de privació material i intensitat de la privació segons grups d'edat. Total població. Barcelona, 2016-2017

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

De fet, l'aspecte on la població gran presenta clarament menys riscos de privació material en relació amb la resta de població és en *pagar sense endarreriments rebuts de l'habitatge o de compres ajornades* (5%). En aquest cas, el fet de tenir

l'habitatge en propietat totalment pagat, una situació força estesa entre la població gran, explicaria evidentment una part important d'aquests resultats. La població de 65 i més anys també presenta menors afectacions a l'hora de *fer front a despeses imprevistes* (27,2%), però les diferències no són tant importants quan es tracta d'*anar de vacances almenys una setmana l'any* (27,8%) i de *mantenir l'habitatge a una temperatura adient* (6,6%). En canvi, el 3,1% de la població de 65 i més anys no es pot permetre ingerir proteïnes almenys cada dos dies, una proporció més elevada que en la resta de grups d'edat. Segons els resultats exposats a la taula 22, aquesta privació és especialment elevada entre la població d'entre 65 i 74 anys (4,1%).

Taula 22. Població afectada per privacions materials segons grups d'edat. Total població. Barcelona, 2016-2017

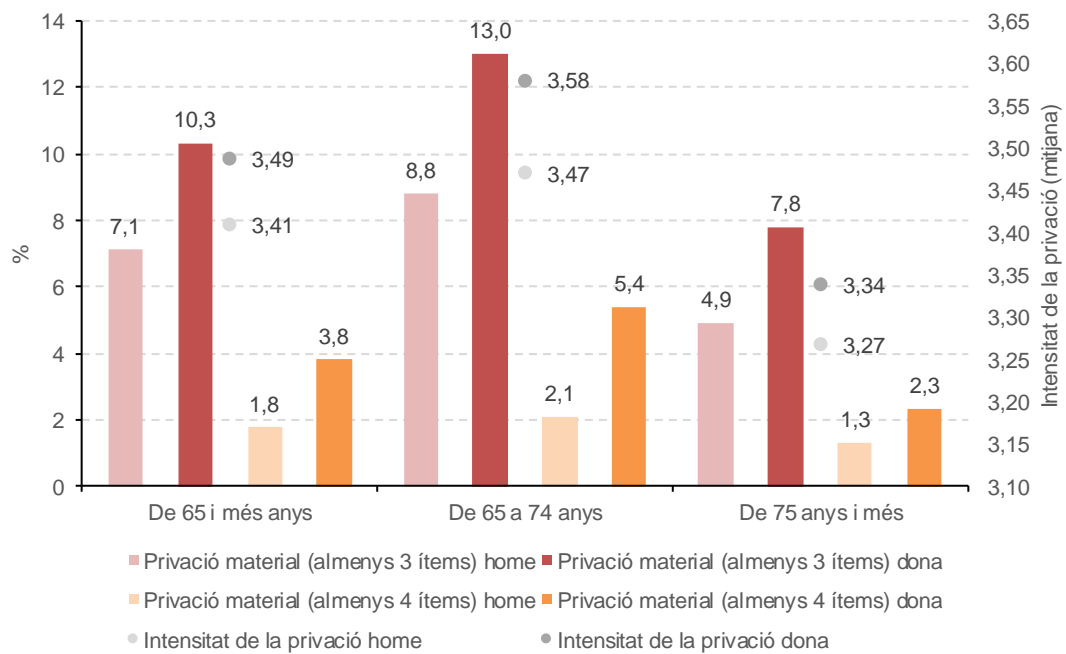
	<i>Fer front a despeses imprevistes</i>	<i>Anar de vacances almenys una setmana l'any</i>	<i>Pagar sense endarreriments rebuts de l'habitatge o de compres ajornades</i>	<i>Un àpat de carn, pollastre o peix almenys cada dos dies</i>	<i>Mantenir l'habitatge a una temperatura adient</i>
<i>Menors de 16 anys</i>	32,5	28,1	17,3	0,5	8,2
<i>De 16 a 64 anys</i>	32,6	26,8	12,2	1,7	8,9
<i>De 65 anys i més</i>	27,2	27,8	5,0	3,1	6,6
<i>De 65 a 74 anys</i>	24,8	28,0	6,9	4,1	7,5
<i>De 75 anys i més</i>	29,8	27,6	2,9	1,9	5,7
<i>Total</i>	31,4	27,2	11,4	1,8	8,3

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

Els indicadors de privació material reflecteixen també desigualtats importants entre homes i dones de 65 i més anys (gràfic 23), la qual cosa confirma que la vellesa és el moment vital on més s'aguditzen les desigualtats socioeconòmiques de gènere.

Gràfic 23. Taxes de privació material i intensitat de la privació segons grups d'edat i sexe. Població 65 anys i més. Barcelona, 2016-2017

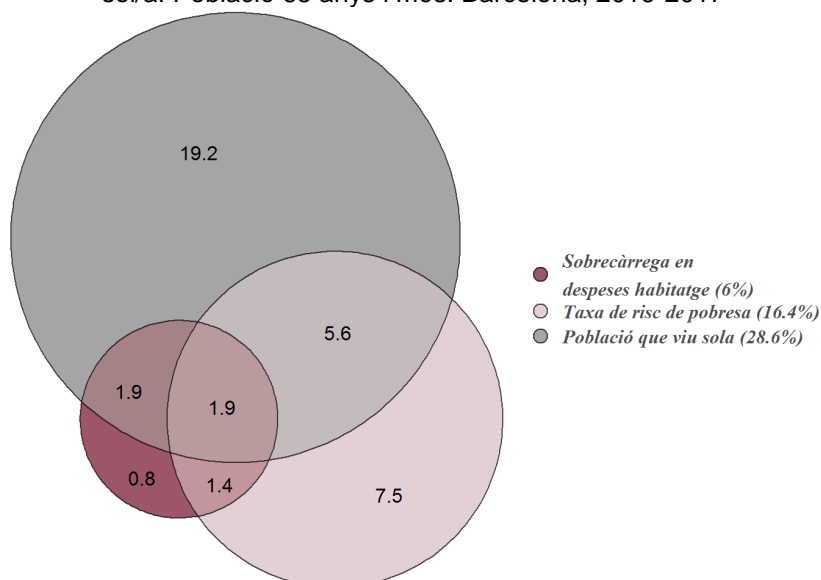
Font: IERMB, Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

2.5. Les situacions de vulnerabilitat social més extrema

Per acabar aquest capítol, dedicat extensament a la desigualtat i la pobresa, s'ha volgut posar l'èmfasi en les situacions més greus. La idea és oferir una mesura de la població gran que pateix situacions d'acumulació de situacions de vulnerabilitat social que es consideren especialment rellevants entre aquest segment de població. Aquestes situacions són: el risc de pobresa monetària (renda baixa), la sobrecàrrega de despeses de l'habitatge i el fet de viure sol. El càlcul de les interaccions d'aquests fenòmens ofereix una imatge de l'abast que tenen actualment al municipi de Barcelona les situacions de vulnerabilitat social més intensa entre la població de 65 i més anys (gràfic 24).

L'any 2016-2017, les situacions més greus afecten al 10,8% de la població de 65 i més anys. Es tracta d'aquelles persones que almenys pateixen simultàniament dues de les situacions abans explicades. El 5,8% de la població de 65 anys i més resident a al municipi de Barcelona viu sola i en situació de risc de pobresa; un 1,9% viu sola i destina a les despeses de l'habitatge més del 40% dels seus ingressos; i un 1,4% pateix risc de pobresa i destina a les despeses de l'habitatge més del 40% dels seus ingressos. Finalment, un 1,9% de la població de 65 i més anys pateix simultàniament les tres situacions.

Gràfic 24. Interseccions entre sobrecàrrega de despeses de l'habitatge, risc de pobresa i viure sol/a. Població 65 anys i més. Barcelona, 2016-2017

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

3. HABITATGE I POBLACIÓ GRAN

Com s'ha esmentat a la introducció, la qüestió residencial en la vellesa representa una qüestió d'abordatge prioritari per a la ciutat de Barcelona. Aquesta secció té per objecte estudiar la relació entre envelliment i habitatge. S'ha focalitzat l'anàlisi en dues qüestions que no pretenen esgotar el camp d'estudi de la relació entre gent gran i habitatge, però sí oferir-ne una aproximació acurada sobre algunes dimensions bàsiques. En un primer lloc, s'han estudiat les problemàtiques d'habitabilitat amb la intenció de conèixer les condicions materials de l'hàbitat residencial mínim, l'habitatge⁸. Un segon aspecte que s'ha considerat clau per entendre la relació present, però també futura, entre població gran i habitatge té a veure amb el sistema residencial i l'accessibilitat econòmica, amb el règim de tinença com a expressió del sistema residencial i els efectes de les despeses associades a l'habitatge sobre les economies de les llars amb població gran. Per últim, es destina un apartat a analitzar la incidència de l'habitatge com a font de despeses associades al seu accés i manteniment sobre la pobresa i/o l'exclusió social en la vellesa.

3.1. Habitabilitat, les condicions de l'habitatge

Les condicions d'habitabilitat que fan referència a dimensions diverses com els aspectes constructius de l'habitatge o edifici residencial, l'adequació a les necessitats de la població que hi viu o l'accessibilitat física són aspectes fonamentals per entendre la relació entre la població gran i l'habitatge. Entre aquest col·lectiu, cobra una especial rellevància degut a la seva vulnerabilitat i les conseqüències negatives que pot implicar no disposar d'un habitatge que compleixi amb unes mínimes condicions d'habitabilitat. La inseguretat e insalubritat que poden estar derivades de problemes que afecten aspectes estructurals de l'habitatge per una deficient construcció, manca de manteniment o d'instal·lacions, la inadequació de l'habitatge a necessitats específiques de població gran amb problemes de discapacitat o dependència, o les dificultats de mobilitat derivades d'un hàbitat residencial proper (habitatge i edifici) inaccessible fan necessari l'anàlisi i seguiment d'aquesta qüestió.

En el present informe no s'abordarà en la seva totalitat la diversa i complexa qüestió de l'habitabilitat residencial entre la gent gran per la manca de fonts

---

⁸ L'estudi de l'habitabilitat residencial no acaba aquí, sinó que es pot estendre fins a l'entorn residencial proper, que pot abastar de manera restringida des de l'edifici en el que s'inclou l'habitatge, fins al barri en què s'ubica. Els objectius del present informe han tractat de circumscriure les anàlisis a les problemàtiques relacionades exclusivament amb l'habitatge, sense negar la possibilitat que posteriors estudis ampliin l'abast de la recerca a l'hàbitat residencial en el seu conjunt.

d'informació que permetin fer-ho a escala municipal i perquè supera l'objecte del mateix, però sí es treballaran algunes qüestions claus a partir de les *Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida* (EMCV). A partir d'elles s'obindrà una aproximació a la qüestió de l'habitabilitat residencial entre la gent gran de la ciutat de Barcelona.

Un primer aspecte a estudiar són alguns dels principals problemes o mancances de l'habitatge. A partir de les EMCV es pot saber quina n'és la incidència sobre la població gran. En general, si es compara amb altres grups de població, la gent gran de la ciutat no és la que viu en habitatges amb més problemàtiques (taula 25). En els sis aspectes pels quals es presenten dades, el percentatge de població gran afectada se situa molt per sota dels registres que presenten els infants, els joves i adults. La incidència és significativament baixa pel que fa a la manca d'espai (3,5%), la insuficient llum natural (5,5%) i els problemes que afecten l'estructura de l'habitatge com podridures i humitats (7,3%). En canvi, tot i estar també per sota dels registres mitjans, els sorolls (19,2%) i la contaminació ambiental (13,9%) són aspectes més presents en la quotidianitat de la població gran.

Les diferències internes en aquest grup són més aviat escasses. Únicament es troba una incidència significativament elevada en relació a la manca de llum natural, més estesa entre els més grans (7,4% entre la població de 75 anys i més per un 3,7% entre la població de 65 a 74 anys), i la sobreocupació, que en aquest cas està més present entre la població de 65 a 74 anys.

Taula 25. Problemes de l'habitatge. Total població. Barcelona, 2016-2017

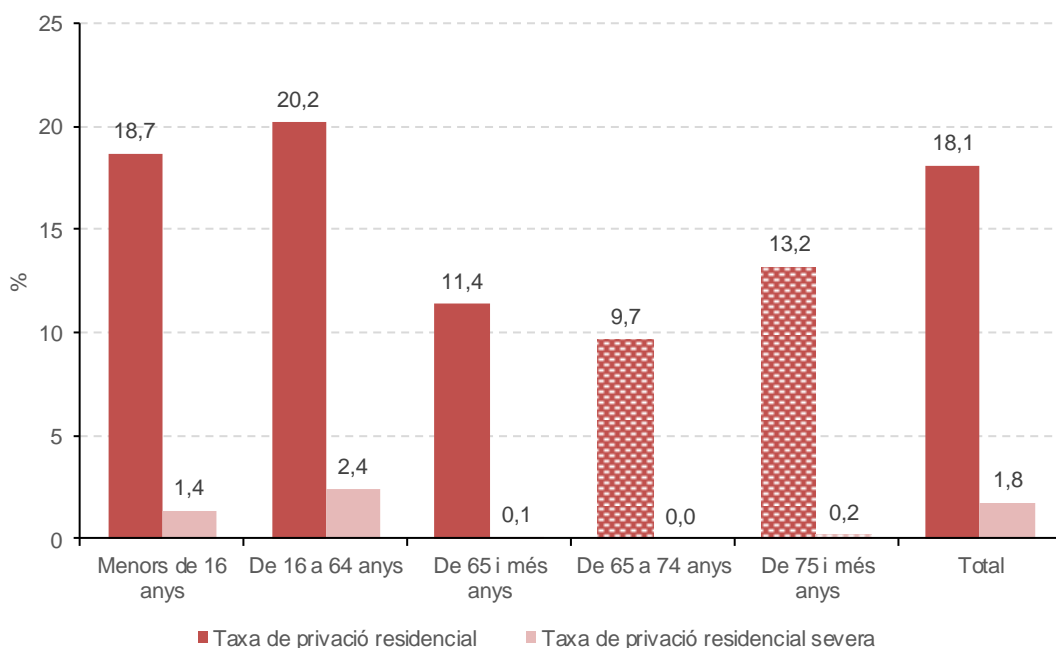
	<i>Presència de goteres, humitats a parets, terres, sostres, ciments o podridura en terres, marc de finestres o portes</i>	<i>Manca de llum natural</i>	<i>Sorolls</i>	<i>Contaminació</i>	<i>Manca de sanitaris</i>	<i>Sobreocupació</i>
<i>Menors de 16 anys</i>	14,2	10,1	29,1	22,4	0,0	14,6
<i>De 16 a 64 anys</i>	15,3	9,6	31,6	22,3	0,6	8,4
<i>De 65 i més anys</i>	7,3	5,5	19,2	13,9	0,1	3,5
<i>De 65 a 74 anys</i>	7,4	3,7	19,0	14,7	0,0	5,7
<i>De 75 i més anys</i>	7,3	7,4	19,5	13,1	0,3	1,1
<i>Total</i>	13,4	8,8	28,6	20,5	0,4	8,2

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017 (dades provisionals), a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

Una anàlisi complementària mitjançant indicadors sintètics de les problemàtiques residencials es pot realitzar a partir de la privació residencial moderada i la privació residencial severa. El primer fa referència a la població afectada per la presència de goteres o podridura, la manca de llum o la inexistència de sanitaris

(vàter, bany o dutxa) d'ús exclusiu per la llar a l'interior de l'habitatge. El segon representa un agreujament de la privació residencial marcada per la insuficiència d'espai. L'anàlisi confirma que la privació residencial moderada és un problema que afecta a un reduït segment de població gran, un de cada deu, mentre que entre infants, joves i adults hi ha més població afectada, entorn una cinquena part (gràfic 26). Més encara, la privació residencial severa és absent per aquest col·lectiu, en gran part degut a la pràctica inexistència de situacions d'amuntegament per la reduïda mida de les llars constituïdes per població gran.

Gràfic 26. Taxa de privació residencial moderada i privació residencial severa. Total població. Barcelona, 2016-2017

Font: IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017 (dades provisionals), a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

3.2. Règim de tinença i despeses de l'habitatge

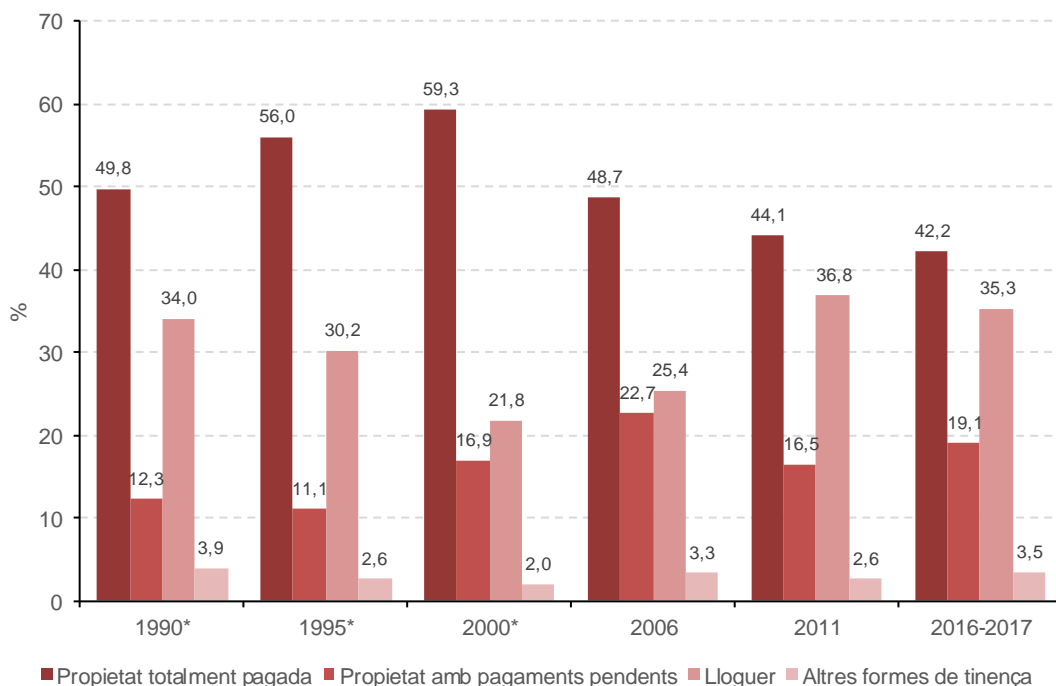
3.2.1. La propietat, al alça entre la gent gran

Durant les últimes dècades, el règim de tinença de l'habitatge ha tingut una evolució inestable a Barcelona, passant de seguir una tendència d'augment de la propietat, a un descens d'aquesta forma tinença en favor del lloguer privat⁹ (gràfic 27). Aquest canvi de tendència s'inicia abans de la crisi econòmica. El pic de l'habitatge en

⁹ L'habitatge social en les seves diferents formes no té una representació important entre el conjunt del parc residencial. Segons dades de l'Observatori Metropolità de l'Habitatge de Barcelona (Trilla et al., 2017). Segons dades del Cens de població i habitatges de 2011, l'habitatge social al municipi de Barcelona considerat com l'habitatge cedit o a baix preu representava l'1,9% del parc d'habitatges principal. L'Ajuntament de Barcelona ha comptabilitzat el parc públic d'habitatges de la ciutat l'any 2016 en un 1,6% sobre el total del parc d'habitatges principal.

propietat s'assoleix l'any 2000, i l'any 2006 la població que viu en propietat registra un descens de cinc punts percentuals (passa del 76,2% al 71,3%). En el context de crisi econòmica es va accentuar la davallada de la població que accedia a la propietat, resultat de múltiples factors entre els quals destaquen l'augment de l'atur, la baixada d'ingressos, les dificultats per mantenir les despeses de l'habitatge i els subseqüents llançaments i les restriccions per part de les entitats bancàries a la concessió de finançament hipotecari per a la compra d'habitatge. Aquestes dificultats s'han centrat sobretot en les cohorts joves de la població¹⁰, mentre que el gruix de la població adulta d'edats més madures s'ha anat consolidant com el grup de població propietària per antonomàsia. El nombre de propietaris entre la gent gran ha crescut de manera constant durant les últimes dècades: l'any 1990 el 55,6% de la població gran vivia en habitatges de propietat, actualment ho fa el 81,7% (gràfic 28). Un increment de 26 punts percentuals. La pèrdua progressiva de la població que vivia en lloguers de rendes antigues, unida a l'arribada a edats avançades de cohorts poblacionals que havien accedit a la propietat de manera progressiva en la segona meitat del segle passat expliquen gran part de l'alça de la propietat entre la gent gran.

Gràfic 27. Règim de tinença de l'habitatge principal. Població 16 i més anys. Barcelona, 1990 — 2016-2017

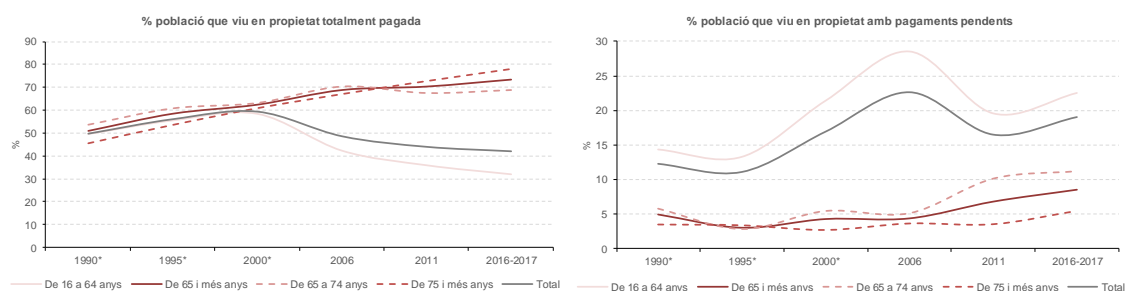
* Les dades de 1990, 1995 i 2000 fan referència a la població de 18 anys i més.

Font: IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població 1990-2006; Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

¹⁰ Per saber-ne més, es pot consultar Antón-Alonso et al. (en premsa).

Les cohorts més envellides (75 anys i més) són, precisament, entre les que més s'ha implantat la propietat i per a les quals el lloguer ha perdut més rellevància. Entre aquesta població, la proporció de persones que resideixen en habitatges de propietat ha augmentat en més de 34 punts des dels anys 90, passant del 49,1% al 83,5%. Entre la població de 65 a 74 anys, per la seva banda, partint d'un percentatge més alt de propietat (59,5%), l'increment ha estat menor, de 20 punts. Aquest menor ritme de creixement ha suposat que en l'actualitat la població més envellida tingui taxes de propietat més elevades que la que ho és menys, a diferència del que passava als anys 90. A més, actualment, un 11,2% de la població gran de 65 a 74 anys destina part dels seus ingressos a pagar la hipoteca del seu habitatge principal, 5,5 punts més que l'any 1990. Per al conjunt de la població gran l'increment d'aquesta situació ha estat de 3,6 punts, passant del 4,9% al 8,5%.

Gràfic 28. Règim de tinença de l'habitatge principal en propietat segons grups d'edat. Població 16 i més anys. Barcelona, 1990 — 2016-2017

* Les dades de 1990, 1995 i 2000 fan referència a la població de 18 anys i més.

Font: IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població 1990-2006; Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

L'alça de la població hipotecada a edats avançades podria ser un dels efectes colaterals de la crisi econòmica iniciada el 2007. Davant la davallada de l'ocupació i els ingressos de les llars, segments de població van aconseguir mantenir l'habitatge mitjançant el refinançament hipotecari. Amb l'objectiu d'evitar el desnonament, es redefinien les condicions hipotecàries ampliant els terminis de pagament del deute, el que ha pogut suposar per a una part de la població haver de fer front al pagament de la hipoteca de la seva primera residència alhora que esdevenia inactiva en el mercat laboral. Per altra banda, en l'alça de la població envellida hipotecada cal tenir en compte un altre element que pot ser important en el mitjà i llarg termini. L'ampliació dels terminis hipotecaris que es va viure durant el *boom* immobiliari¹¹, afegit a un més

¹¹ Segons la sèrie històrica anual de l'Estadística d'hipoteques de l'INE, el termini mitjà de les hipoteques constituïdes per a la compra d'habitatge va passar de 23 anys el 2003 a 28 el 2008, any en què es va assolir el màxim històric, per després baixar fins als 24 anys de 2018. A més, tot i que la majoria d'entitats financeres solen fixar un màxim de temps

que possible retard en l'accés a l'habitatge en propietat del que és indicatiu la davallada de les taxes de propietat entre la població jove i adulta¹², podria situar a una part més nombrosa de població davant unes condicions de vida en la vellesa constreïdes pel pagament de deutes hipotecaris.

3.2.2. Les despeses associades a l'habitatge. La propietat com a protecció dels ingressos en la vellesa

La relació de la població amb el seu habitatge està influenciada indefectiblement per les implicacions econòmiques que aquesta té. Viure en un habitatge implica haver de fer front a unes despeses associades que haurien de permetre mantenir-lo, i que ho hauria de fer, a més, en unes condicions dignes. Indagar en la relació entre ingressos de la llar i despeses és necessari, per tant, per saber en quina mesura l'habitatge representa un element de benestar o, en canvi, un factor que pot contribuir a malmetre'l. Com és aquesta relació en la vellesa? Quina és la repercussió que té l'habitatge sobre les economies de les llars amb població gran? Aquestes són algunes de les preguntes que es tractaran de respondre en aquesta secció.

En la relació entre ingressos i despeses, el règim de tinença esdevé un element cabdal que la condiciona i que té importants implicacions en edats avançades. La propietat en la vellesa pot representar un element de benestar mitjançant la conjugació de la davallada d'ingressos producte de l'abandonament de l'activitat laboral amb l'assoliment de la propietat real de l'habitatge que s'ha anat pagant durant dècades (Castles, 1998). Kemeny (1981) i Castles (1998) es referien a una hipotètica relació de substitució promoguda des dels estats entre la protecció privada que proporciona l'habitatge en propietat i la protecció pública garantida per sistemes de benestar desenvolupats. En el cas de Barcelona, resulta interessant abordar el paper protector que pot tenir la propietat tenint en compte la convivència a la que es referien ambdós autors, entre un sistema de benestar poc desenvolupat i un de residencial basat en la propietat, tots dos amb l'individu i la família com a garants últims. Es pot plantejar la pregunta de si realment l'habitatge en propietat representa una veritable protecció dels ingressos quan la població arriba a edats avançades.

Una primera aproximació a l'impacte que tenen les despeses de l'habitatge en les economies de les llars és mesurant el pes que representen sobre els ingressos. La primera idea a extreure és el menor pes d'aquestes despeses entre la població gran. El major pes el tenen les llars amb infants i les constituïdes per població jove i adulta

---

per pagar la hipoteca que se sol situar en els 30 anys, en les últimes dècades han anat incorporant a les seves carteres hipoteques que excedeixen aquest temps i s'allarguen fins als 40 anys.

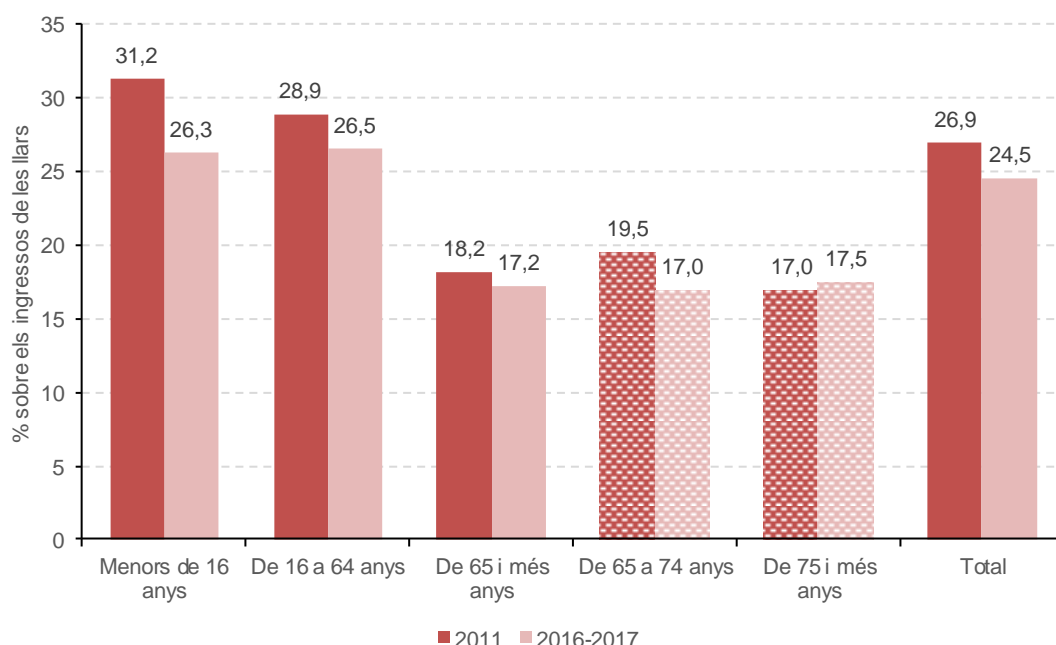
¹² Tal com és recollit en el gràfic 28. Per saber-ne més sobre la davallada de la propietat entre els joves i els adults es pot consultar també Antón-Alonso et al. (en premsa).

(26,3% i 26,5%, respectivament) (gràfic 29). En canvi, el pes de l'habitatge es redueix gairebé 10 punts entre la població gran (17,2%) sense apreciar-se diferències internes significatives.

En segon lloc, es veu una baixada de les despeses entre la gent gran, encapçalada per les cohorts menys envellides. Sense ser el grup que experimenta un major alleujament de la càrrega residencial, per a la població de 65 a 74 anys el descens en la proporció de les despeses és equiparable al que experimenten els joves i adults (de 2,5 punts menys).

Gràfic 29. Proporció mitjana de la despesa de l'habitatge mensual (incloent amortitzacions) sobre la renda segons grups d'edat. Total població. Barcelona, 2016-2017

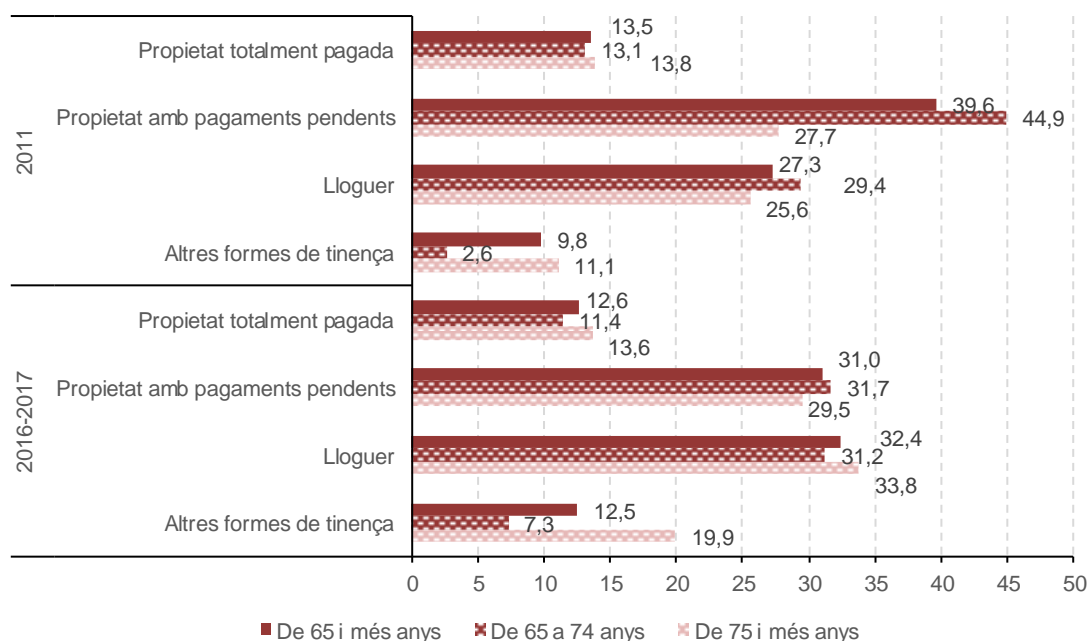

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; IERMB, Estadístiques metropolitaniques sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

La menor despesa en habitatge que suporta la població gran s'explica pel fet que una part important del col·lectiu, com s'ha vist, viu en règim de propietat, i ho fa sense pagaments pendents. És precisament el fet de no haver de destinar una part dels ingressos a pagar la quota hipotecària o la renda de lloguer, el que permet comptar amb una quantia residual més important per altres despeses no relacionades amb l'habitatge. Les dades no desmenteixen aquesta hipòtesi (gràfic 30). Efectivament, és la població gran que té la propietat real del seu habitatge la que hi dedica menys despeses (12,6%). A l'altre extrem està la població que viu en règim de lloguer (32,4%). També important és el pes de les despeses de l'habitatge sobre la població gran que encara no té totalment pagada la seva propietat (31%), tot i que aquesta dada s'ha d'interpretar amb prudència, considerant que el pes dels propietaris

amb pagaments pendents no és gaire elevat com s'ha vist. De fet, representen la meitat de la població que viu en lloguer. A més, cal pensar en un possible alleujament per a una part important del col·lectiu en el curt termini un cop la llar hagi adquirit la propietat completa.

Gràfic 30. Proporció mitjana de la despesa de l'habitatge mensual (amb amortitzacions) sobre la renda segons grups d'edat i règim de tinença. Població de 65 i més anys. Barcelona, 2011 — 2016-2017

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

La situació és especialment preocupant per a la població que resideix en lloguer si es mira amb perspectiva històrica. Un increment de 5 punts entre la població gran en general i de més de 8 entre la població més gran, la de 75 i més anys. Aquest increment es pot explicar per diversos motius: a) l'alça de preus experimentada pel lloguer des de 2013¹³; b) l'augment continuat dels preus dels serveis bàsics com l'electricitat i el gas¹⁴; c) l'especial vulnerabilitat econòmica de la població gran que resideix en lloguer.

Incrementos importants també s'observen entre la població resident en altres règims de tinença, però amb un pes molt menor sobre el total de la població. Aquesta evolució, però, difereix de la que han tingut els propietaris. La proporció de les despeses dels propietaris reals es mantenen estables entorn el 13% dels ingressos,

¹³ Entre 2013 i 2017, el preu del lloguer ha augmentat un 29%, elevant els preus fins als 877 euros mensuals, per sobre del màxim històric dels 813 de 2008.

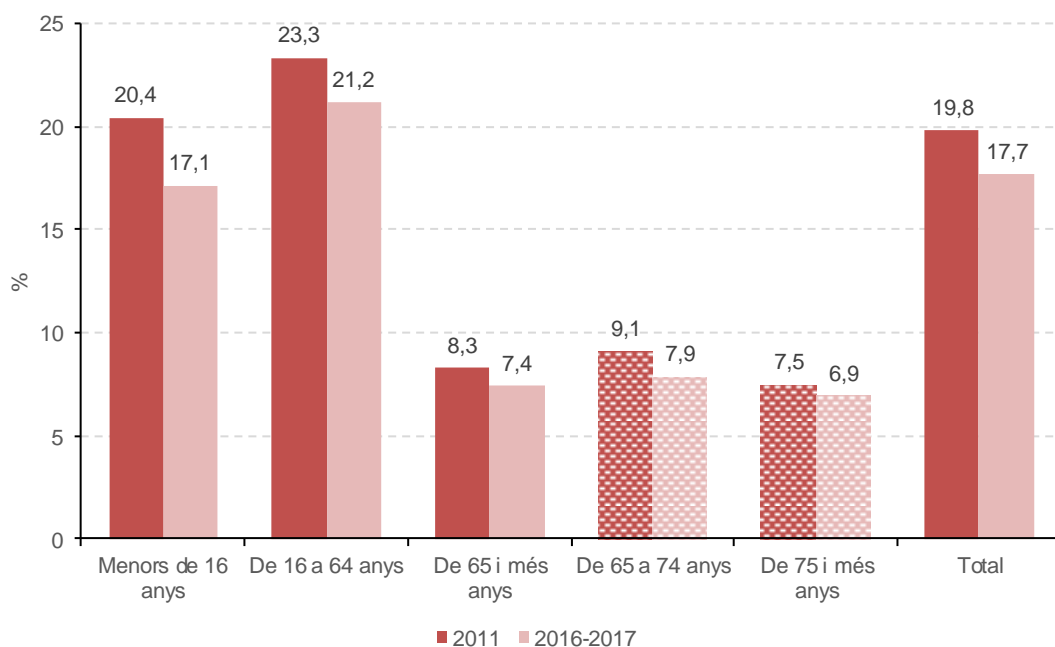
¹⁴ Dades d'Eurostat sobre els preus de l'electricitat per a Espanya indiquen un augment del preu de l'electricitat per al consum domèstic pràcticament constant des de l'any 2007. L'alça també s'ha produït en el gas natural, tot i que ha estat de menor intensitat (<https://ec.europa.eu/eurostat/web/energy/data/database>).

mentre que per als propietaris amb pagaments pendents la càrrega de les despeses residencials s'ha reduït notablement, passant de situar-se prop de la línia de sobre esforç definida per Eurostat (més del 40% dels ingressos) a representar menys d'un terç (31%). Ha estat la població de 65 a 74 anys la que ha vist decaure en major mesura els costos de l'habitatge (del 44,9% al 31,7%).

A través de l'indicador de la taxa de sobrecàrrega de les despeses de l'habitatge sobre els ingressos de les llars també es pot veure el factor diferencial que representa la propietat per a la població gran. Entre la població d'aquest grup el percentatge per al qual els costos de l'habitatge comprometen més del 40% del ingressos de la llar és molt reduït amb escasses diferències internes (gràfic 31). Tan sols un 7,4% de la població gran està afectada per sobrecàrrega, mentre que entre infants, joves i adults la xifra es dispara fins el 17,1% i el 21,2%, respectivament.

La perspectiva temporal mostra que la proporció de població gran afectada per unes despeses residencials excessives és menor ara que en el context de crisi. Les diferències internes no són importants, però és més acusada entre la població de 65 a 74 anys.

Gràfic 31. Taxa de sobrecàrrega de les despeses de l'habitatge mensual (incloent amortitzacions) sobre la renda segons grups d'edat. Total població. Barcelona, 2011 — 2016-2017

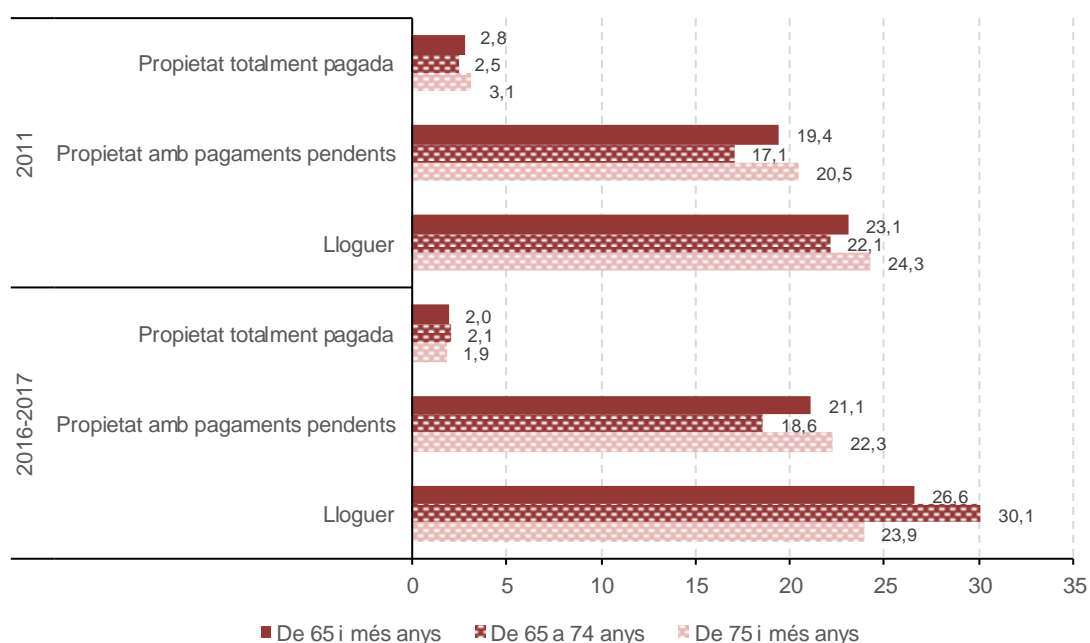

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

Aprofundint en la relació entre sobre esforç i règim de tinença, la situació diferencial dels propietaris reals és significativa (gràfic 32). Entre aquests propietaris, la presència de la problemàtica és pràcticament testimonial i amb escasses divergències entre els

grups d'edat i canvis en el període post-crisi. En canvi, entre molts propietaris que no han assolit la propietat completa del seu habitatge principal (21,1%), però especialment per a la població gran que viu en lloguer (26,6%), les despeses associades a l'habitatge sí que suposen un problema important. A més, cada cop hi ha més població afectada per aquesta situació. L'augment de població ha estat més important entre els llogaters, perjudicats per la pujada dels subministraments bàsics i de les rendes. Durant la crisi econòmica, la població gran afectada per la sobrecàrrega de despeses de l'habitatge era el 23,1% i el 2016-2017 ha passat a ser del 26,6%. Aquest augment ha estat protagonitzat sobre sobretot per la població de 65 a 74 anys (del 22,1% al 30,1%).

Gràfic 32. Taxa de sobrecàrrega de les despeses de l'habitatge mensual (incloent amortitzacions) sobre la renda segons grups d'edat i règim de tinença. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2011—2016-2017

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

3.3. La incidència de l'habitatge en les condicions materials de vida de la gent gran

S'ha vist que les despeses de l'habitatge representen una càrrega econòmica menor a la població gran en comparació amb la resta de la població. Un cop es té la propietat real de l'habitatge, la càrrega de les despeses és menor i el sobreesforç per fer-hi front afecta a menys població d'aquest col·lectiu que a d'altres. Però com poden afectar aquestes menors despeses a les condicions materials de vida? Per indagar en aquesta qüestió es mira d'estudiar com incideixen les despeses que s'han de destinar a l'habitatge en les taxes de pobresa i/o exclusió. Per aquest objectiu s'adopta

l'enfocament de la pobresa induïda per les despeses de l'habitatge —*housing-cost-induced poverty*—, àmpliament estès en les anàlisis sobre pobresa que es realitzen al Regne Unit (Stephens et al., 2010; Tunstall et al., 2013). Eurostat, a partir de la *Income and living conditions survey* (EU-SILC), també ofereix un indicador de pobresa considerant els costos de l'habitatge. Tenint com a referència aquesta perspectiva d'anàlisi, i amb l'objectiu de mesurar l'efecte de les despeses de l'habitatge sobre les condicions de vida, s'ha construït un indicador complementari a la taxa de risc de pobresa: la taxa de pobresa després de les despeses de l'habitatge (incloent amortitzacions).

La generalització de l'habitatge en propietat entre la població gran, faria pensar en una possible reducció de les taxes de pobresa o exclusió un cop han estat considerades les despeses de l'habitatge a l'equació. Això no obstant, diverses contribucions en la matèria aporten evidències no definitives. A escala macro, Fahey et al. (2004) conclouen que altes taxes de propietat entre la població gran no condueixen indefectiblement a la reducció de la pobresa en aquest col·lectiu. Dewilde i Raeymaeckers (2008) presenten evidències sobre les menors taxes de pobresa entre els propietaris a escala micro, però anàlisis complementaris a escala macro aporten matisos que els fan ressaltar la importància dels contextos estatals i la interacció entre els sistemes de benestar i els residencials de la mateixa manera que fan Fahey et al. (2004). Per tant, seria pertinent preguntar-se sobre un possible efecte beneficiós de l'habitatge en propietat per a la reducció de la pobresa a edats avançades.

Les dades sobre pobresa abans i després de les despeses de l'habitatge permeten confirmar el menor impacte que en tenen sobre les economies de les llars amb població gran i, en canvi, la gran incidència sobre les llars amb infants, joves i adults (taula 33). A unes taxes de pobresa menors entre la gent gran abans dels costos de l'habitatge (16,5%), se n'afegeix un menor increment del risc de pobresa (passa al 27,9%, incrementant-se entorn 11 punts). Ara bé, la millor situació que presenta actualment el grup de població gran respecte la resta de col·lectius no pot ocultar l'heterogeneïtat interna. La població gran més envellida té un major risc de pobresa abans i després dels costos de l'habitatge (19,9% i 33,3%, respectivament). A més, l'increment del risc de pobresa un cop es descompten aquestes despeses és notablement superior al del grup de població d'entre 65 i 74 anys, ampliant la desigualtat entre ambdós grups d'edat. Abans de considerar les despeses de l'habitatge, la diferència en el risc de pobresa entre els dos grups és de gairebé 7 punts, mentre que en considerar-les es dispara fins a més de 10. Ingressos més baixos entre les cohorts de població més envellida i l'existència de llars unipersonals

de dones amb baixes o molt baixes pensions en molts casos són aspectes que poden ajudar a explicar la major vulnerabilitat d'aquest grup.

Des d'una perspectiva temporal, ha estat la població gran entre la que més ha baixat l'impacte de l'habitatge sobre les taxes de pobresa. La reducció ha estat de més 4 punts, mentre que entre els joves i adults s'ha mantingut estable i entre els infants ha augmentat en 2 punts. Especialment significativa és la baixada de la taxa de pobresa entre la població gran menys envellida. El grup de 65 a 74 anys ha passat de patir un risc del 34,8% al 22,9%, una reducció de 12 punts.

Taula 33. Taxes de risc a la pobresa abans i després de les despeses de l'habitatge (incloent amortitzacions). Total població. Barcelona, 2011 — 2016-2017

	2011			2016-2017		
	Abans despeses habitatge	Després despeses habitatge	Diferència 2011	Abans despeses habitatge	Després despeses habitatge	Diferència 2016-2017
Menors de 16 anys	31,7	40,4	8,7	28,0	42,4	14,3
De 16 a 64 anys	23,9	37,2	13,3	21,5	36,7	15,2
De 65 i més anys	20,0	32,4	12,4	16,5	27,9	11,4
De 65 a 74 anys	22,5	34,8	12,3	13,3	22,9	9,6
De 75 i més anys	17,7	30,1	12,5	19,9	33,3	13,4
Total	24,1	36,6	12,5	21,3	35,6	14,3

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

Malgrat la menor incidència de les despeses de l'habitatge en el risc de pobresa de la gent gran barcelonina, es pot afirmar que no és insignificant i, evidentment, ha de ser tinguda en compte. Sembla que l'extensió de la propietat entre la població gran no ajuda a reduir les taxes de pobresa, com es podria pensar *a priori*, sobretot si es manté un sistema residencial dual en el que les llars amb menors recursos econòmics estan destinades a viure de lloguer. En aquest sentit, són interessants les conclusions de Dewilde i Raeymaeckers (2008) en el seu estudi sobre la capacitat que pot tenir l'habitatge en propietat de reduir la pobresa entre la gent gran. Si bé l'habitatge en propietat redueix les despeses residencials per aquest grup, això no té perquè tenir efectes sobre la reducció general del seu risc de pobresa. Cal tenir en compte altres elements com ara la quantia de les pensions i la combinació d'aquest component amb el règim de tinença, a més del tipus de llars més habituals entre la població gran, d'un o dos membres¹⁵. Encara que la propietat és majoritària, entorn una sisena part de la població gran resideix en lloguer. És possible que aquesta població no hagi pogut accedir a l'habitatge per una trajectòria vital marcada pels

¹⁵ Dades de les EMCV 2016-2017 indiquen que el 43,7% de les llars de persones de 65 i més anys estan constituïdes per un membre i el 41,8% per dos.

baixos ingressos i hagi un efecte selecció que d'alguna manera contribueixi a no reduir el risc de pobresa un cop es tenen en compte les despeses de l'habitatge. També caldria considerar la combinació de baixes pensions de llars unipersonals constituïdes per dones les quals, tot i tenir l'habitatge en propietat, poden estar en risc de pobresa un cop són descomptats els costos que representen l'habitatge.

Per aprofundir en el coneixement d'aquest fenomen s'han realitzat diversos models de regressió logística a partir de variables pertanyents a diferents dimensions. La variable dependent és el risc de patir pobresa després de les despeses i només s'analitza la població de 65 anys. Les variables independents considerades s'apleguen en tres dimensions: residencial, sociodemogràfica, i ingressos. La dimensió residencial constitueix el principal eix d'anàlisi i té com a variable representativa el règim de tinença. En la dimensió sociodemogràfica s'han inclòs el sexe, el grup d'edat, el nombre de membres a la llar i la màxima classe social a la llar. Finalment, la dimensió d'ingressos integra dos variables, una relativa a les transferències socials com a principal font d'ingressos, i una segona que fa referència a l'existència i quantia de fonts privades en els ingressos de la llar.

El primer model inclou exclusivament el règim de tinença (quadre 34). En línia amb la hipòtesi plantejada, viure en lloguer en edats avançades està relacionat amb patir un major risc de pobresa en relació a la població gran que viu en propietat. També el fet de viure en un habitatge cedit, amb un nivell més elevat en l'associació.

La introducció de variables sociodemogràfiques suposa una millora considerable del model en termes explicatius. El lloguer continua explicant el risc de patir pobresa, encara de manera més important. En canvi, la cessió perd rellevància. Entre les noves variables incloses, destaquen dues. El tipus de llar segons nombre de membres i la classe social màxima de la llar. Respecte al nombre de membres, les llars unipersonals s'enfronten a un major risc de pobresa respecte les llars integrades per tres o més individus. La potencial menor disponibilitat d'ingressos i que aquests siguin baixos per correspondre a dones d'edat avançada amb baixes pensions situa a aquestes llars davant una situació de major vulnerabilitat. De fet, es pot observar com les variables relatives al sexe i l'edat tenen una contribució significativa en la mesura que és molt més important el fet de constituir una llar unipersonal.

Per altra banda, formar part d'una llar de classe treballadora eleva el risc de pobresa respecte les llars amb presència de directius i professionals. Aquesta circumstància, de fet, és la que té una major capacitat explicativa. També és rellevant formar part d'una llar en la que són les ocupacions intermèdies les que ajuden a definir el perfil socioeconòmic dels seus membres, si bé no arriba al nivell d'integrar una llar de classe treballadora.

El tercer model integra les dues variables d'ingressos. Els resultats són significatius en els dos casos, però amb resultats diferents. En primer lloc, la quantia d'ingressos procedents de fonts privades entre les que es poden incloure estalvis o rendes del capital no té efecte sobre el risc de pobresa. En canvi, el fet de comptar amb les transferències socials com a principal font d'ingressos de la llar sí que està relacionat, però en sentit negatiu. És a dir, tenir com a font principal les rendes del treball o altres fonts privades d'ingressos implica un major risc de pobresa. El motiu d'aquesta relació caldria buscar-lo en el encara component protector de les pensions en les economies de les llars on viu població gran. Així, en el cas de les rendes del treball, com s'ha comentat prèviament, la recuperació econòmica encara es mostra insuficient per revertir la millor situació relativa dels ingressos via pensions.

Quadre 34. Model de regressió logística per al risc de patir pobresa entre la població de 65 anys i més. Població de 65 anys i més. Barcelona, 2016-2017

	Model nul	Residencial	Sociodemogràfica	Ingressos
	<i>Odds Ratio</i>	<i>Odds Ratio</i>	<i>Odds Ratio</i>	<i>Odds Ratio</i>
Valor a l'origen (Intecept)	0.38***	0.31***	0.09***	0.06***
Règim de tinença (<i>ref. Propietat</i>)				
Lloguer		2.58***	2.83***	2.36***
Cessió gratuïta		3.18*	2.46	2.80
Sexe (<i>ref. Dona</i>)			1.03	1.03
Edat (<i>ref. 65 a 74 anys</i>)				
75 anys i més			1.22	1.36
Nombre de membres a la llar (<i>ref. 3 ó més</i>)				
1 membre			3.19***	4.83***
2 membres			1.21	1.79
Màxima classe social a la llar, ESEC (<i>ref.=Directius i professionals</i>)				
Ocupacions intermèdies			1.89**	1.52
Classes treballadores			3.77***	2.57***
Transferències socials principal font d'ingressos de la llar (<i>ref. Sí</i>)				2.04**
Quantia dels ingressos procedents de fonts privades				1.00***
Observacions	697	697	697	697
Pseudo-R ²	0.000	0.046	0.214	0.333
AIC	870.243	852.494	774.799	700.173
-2 Log-Likelihood	868.243	846.494	756.799	678.174

Nota: .p<0.1 *p<0.5 **p<0.01 ***p<0.001

Font: Idescat i IERMB, Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població, 2011; IERMB, Estadístiques metropolitanas sobre condicions de vida, 2016-2017, a partir d'Idescat, Enquesta de condicions de vida, 2016 i 2017.

A banda dels resultats específics sobre les noves variables d'ingressos incorporades al model, cal destacar la consolidació del lloguer com un factor associat a la pobresa condicionada per les despeses de l'habitatge en la vellesa. Els resultats del model final, amb totes les variables de control introduïdes, ve a confirmar la hipòtesi plantejada de què malgrat el gran pes que l'habitatge en propietat té entre la població

gran de Barcelona, hi ha un sector resident en règim de lloguer que pateix un major risc de pobresa que la resta del col·lectiu. Això posa de manifest, de manera indirecta, la funció residual que ha tingut el lloguer en les últimes dècades i com els col·lectius més vulnerables de població han tingut en el lloguer la única via d'accés a l'habitatge, del qual els ha estat impossible sortir. La vulnerabilitat del col·lectiu la confirma també la importància que continuen tenint en el model explicatiu el fet de viure en una llar de classe treballadora, però sobretot la tipologia de la llar en funció del nombre de membres. La inclusió de les variables d'ingressos augmenta el risc de patir pobresa per a les llars unipersonals, però també fa que constituir una llar de dos membres guanyi rellevància i significativitat respecte les llars de 3 membres o més.

Algunes qüestions sobre les que caldrà continuar investigant tenen a veure amb la possibilitat de matisar més els resultats a partir d'interaccions que permetin conèixer la relació entre el risc de patir pobresa derivada de les despeses de l'habitatge i viure en lloguer i a més integrar una llar de classe treballadora, o viure de lloguer i constituir una llar unipersonal. Una mostra no prou àmplia limita aquestes possibilitats i, en conseqüència, poder aprofundir encara més en el caràcter residual del lloguer en edats avançades i la seva relació amb el risc de pobresa.

Així mateix, és necessari avançar en el coneixement d'aquesta relació entre el lloguer i la pobresa derivada dels costos de l'habitatge en edats avançades preguntant sobre quin és el sentit d'aquesta relació. Aquest risc de pobresa es deu a unes despeses elevades en l'habitatge, és el resultat d'uniques economies precàries o, en canvi, és la conjunció dels dos factors el que el determina? Aquesta qüestió no és baladí davant la creixent importància que està adquirint el lloguer en els últims anys com a forma de tinença a l'alça entre la població adulta i requereix d'una atenció prioritària per fer front a escenaris futurs en el que l'habitatge no acabi per esdevenir, més encara, una font de pobresa per a les poblacions més vulnerables.

CONCLUSIONS

Els resultats analitzats en aquest informe confirmen que, en termes generals, la població gran s'ha erigit en els darrers anys com un dels col·lectius menys vulnerables econòmicament de la ciutat. En els temps que corren, tenir ingressos garantits — encara que siguin pensions no excessivament elevades— i disposar de l'habitatge totalment pagat —situació que presenta actualment més del 70% de la població de 65 i més anys— són dos condicions difícilment igualables per amplis segments de la resta de població que tenen una incidència cabdal en termes socioeconòmics. Tanmateix, no s'ha de perdre de vista que en el fons, aquesta situació de aparent millora en el benestar de les persones grans és, en gran part, un reflex de la degradació de les condicions de vida a la que s'ha vist sotmesa la resta de la població darrerament, particularment des de l'inici de la crisi econòmica.

Per altra banda, s'ha de tenir també present que hi ha d'altres factors que sí que expliquen una millora efectiva en el nivell de renda disponible de les noves generacions de població jubilada respecte la de fa unes dècades (Pérez-Díaz, 2003). Tal i com s'ha vist a la primera part de l'informe, el fet d'arribar a la jubilació amb el cicle laboral completat, amb categories ocupacionals elevades i amb bones cotitzacions —situacions cada cop més esteses entre la població que compleix l'edat de jubilació—, així com l'augment de la participació en el mercat laboral de les dones i l'increment de l'esperança de vida —la qual cosa està contribuint a allargar en el temps les llars de dobles ingressos entre la gent gran—, són alguns d'aquests factors.

No obstant, la pobresa i les dificultats econòmiques continuen marcant el dia a dia d'una part de les persones grans barcelonines, especialment en aquelles de més edat, majoritàriament dones. Les situacions més greus de vulnerabilitat social afecten a una de cada 10 persones de 65 i més anys. Es tracta de població que pateix com a mínim dos situacions de risc simultàniament de les següents: trobar-se en risc de pobresa, viure sol/a, destinar més del 40% dels ingressos de la llar a despeses relacionades amb l'habitatge. Un 1,9% de la població de 65 anys i més pateix aquestes tres situacions de risc simultàniament.

En termes residencials, tal i com s'ha esmentat anteriorment, resulta rellevant com s'ha anat estenent la propietat com a règim de tinença de l'habitatge entre la població gran, un qüestió que la diferencia respecte les poblacions joves i adultes. A més, actualment l'habitatge en propietat té clarament repercussions sobre el benestar de la població gran de la ciutat que s'han de destacar. Representa una mena de protecció en la vellesa que permet fer front a la reducció d'ingressos que implica entrar en el període d'inactivitat laboral formal. És evident que una part considerable de la

població gran del municipi en l'actualitat veu reduïda la càrrega en termes econòmics que representa l'habitatge per a la llar. Però hi ha altres dades que també han de ser tingudes en compte.

En primer lloc, el major risc de pobresa associat a viure en lloguer i, de manera menys significativa, a viure en cessió. La residualització del lloguer i la cessió en el sistema residencial barceloní, essent la via d'accés a l'habitatge de les poblacions més vulnerables, té aquest efecte. També, però, i en perspectiva de futur, cal tenir en compte el decreixent accés a la propietat i el retard en l'edat d'accés per a les cohorts joves i adultes. Aquest canvi estructural en el sistema residencial suposa un repte per al futur de l'envelliment en el municipi. Ara són les cohorts més envellides les que viuen més en propietat, però als anys 90 no era tant així. Això significa que durant els propers anys és probable que hi hagi un ascens progressiu de població gran que ha de conviure amb la reducció d'ingressos que impliquen els pagaments pendents necessaris per poder adquirir un habitatge en propietat. Si això se suma, a tenor de les dades, el més que possible increment de població gran que viurà en règim de lloguer privat perquè no haurà pogut accedir a un habitatge en propietat, el benestar d'una part considerable de població gran de la ciutat podria veure's malmès per aquesta inadequació entre els ingressos i les despeses residencials.

Així doncs, malgrat la propietat és en un component que influeix en el benestar en la vellesa al municipi de Barcelona, no representa *per se* una garantia per tal d'evitar la pobresa. Amb la desaparició progressiva de les rendes antigues i la pràctica inexistència d'habitatge social, la població no disposa d'opcions residencials assequibles en la vellesa que vagin més enllà de l'adquisició d'un habitatge en propietat durant la seva vida laboral. De fet, la provisió d'habitatge social per a la població gran en un nombre elevat s'ha mostrat, segons ha evidenciat l'anàlisi de Dewilde i Raeymaeckers (2008), com una veritable garantia per reduir el risc de pobresa a edats avançades. Per tant, l'increment del parc residencial assequible en general, i destinat a la població gran en particular, representa una de les línies d'actuació per a la millora de les condicions materials de vida en la vellesa a la ciutat.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Ajuntament de Barcelona (2018). *Estratègia sobre canvi demogràfic i envelliment*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Àrea de Drets Socials.
- Antón-Alonso, F., Porcel, S., Pruna, M. (en premsa). *Condicions de vida de la població jove a Barcelona: aspectes socioeconòmics i la qüestió de l'habitatge*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- Boada, C., Herrera, D., Mas, E., Riudor, X., Villar, V., Vives, M. (2017). *La població de 45 a 64 anys en situació d'atur de llarga durada*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya.
- Bosch Meda, J. (2007). *El problema de l'habitatge en la vellesa a Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Consell de Treball Econòmic i Social de Catalunya.
- Castles, F. (1998). The really big trade-off: Home ownership and the welfare state in the new world and the old. *Acta Politica*, 33(1), 5–19.
- Conley, D., i Gifford, B. (2006). Home ownership, social insurance, and the welfare state. *Sociological Forum*, 21(1), 55–82.
- Consejo Económico y Social (2014). *La situación sociolaboral de las personas de 45 a 64 años de edad*. Madrid: Consejo Económico y Social.
- Dewilde, C., i Raeymaeckers, P. (2008). The trade-off between home-ownership and pensions: individual and institutional determinants of old-age poverty. *Ageing & Society*, 28(6), 805–830.
- Doling, J., i Elsinga, M. (2013). *Demographic Change and Housing Wealth*. Dordrecht: Springer.
- Donat, C. (2013). La gentrificació i el problema de l'habitatge a Barcelona. *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*, 60, 114–129.
- Fahey, T., Nolan, B., Mâitre, B. (2004). Housing expenditures and income poverty in EU countries. *Journal of Social Policy*, 33(3), 437–454.
- Kemeny, J. (1981). *The Myth of Home Ownership: Private versus Public Choices in Housing Tenure*. London: Routledge.
- Malpass, P. (2008). Housing and the new welfare state: Wobbly pillar or cornerstone? *Housing Studies*, 23(1), 1–19.
- Navarro-Varas, L., Porcel, S., Cruz, I., Pruna, M. (en premsa). *Pobresa i infàncies desiguals a la ciutat de Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.

- Pérez-Díaz, J. (2003). ¿Cómo ha mejorado tanto la vejez en España? A CEDDAR (Ed.), *Políticas Demográficas y de Población* (pp. 81–107). Zaragoza: Gobierno de Aragón.
- Poggio, T. (2012). The housing pillar of the Mediterranean welfare regime: relations between home ownership and other dimensions of welfare in Italy. A R. Ronald i M. Elsinga (Eds.), *Beyond home ownership. Housing, welfare and society* (pp. 51–67). Oxon: Routledge.
- Sarasa, S. (2007). Pensiones de jubilación en España: reformas recientes y algunas consecuencias sobre el riesgo de pobreza. *Política y Sociedad*, 44(2), 87–99.
- Sarasa, S., Navarro-Varas, L., Porcel, S., Pons, M. (2018). *L'habitatge i els seus efectes en les condicions de vida de la població metropolitana de Barcelona*. Barcelona: Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona i Àrea Metropolitana de Barcelona.
- Stephens, M., Fitzpatrick, S. i Wallace, A. (2010). *Study on Housing Exclusion: Welfare Policies, Housing Provision and Labour Markets: Country Report for the United Kingdom*. Brussels: European Commission.
- Torgersen, U. (1987). Housing: The wobbly pillar under the welfare state. *Scandinavian Housing and Planning Research*, 4(1), 116–126.
- Trilla, C., Donat, C., Vergès, A., López, J., Sánchez, A., Arcarons, A.. (2017). *L'habitatge a la metròpoli de Barcelona. Informe anual 2017*. Barcelona: Observatori Metropolità de l'Habitatge de Barcelona.
- Tunstall, R., Bevan, M., Bradshaw, J., Croucher, K., Duffy, S., Hunter, C., Jones, A., Rugg, J., Wallace, A., Wilcox, S. (2013). *The Links between Housing and Poverty: An Evidence Review*. York: Joseph Rowntree Foundation.

ANNEX METODOLÒGIC

Les Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida (EMCV)

Les *Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida* (EMCV) constitueixen actualment la font de dades de referència en matèria d'ingressos i de condicions de vida per l'àmbit metropolità de Barcelona. Aquesta nova font de dades substitueix, per tant, la que fins ara havia estat la referent en aquest àmbit territorial, l'*Enquesta de condicions de vida i hàbits de població* (ECVHP), també coneguda com l'"Enquesta Metropolitana"¹⁶. Les EMCV es construeixen a partir de les dades que ofereix l'*Enquesta de condicions de vida* (ECV), una operació de periodicitat anual realitzada per l'INE des de 2004 i ampliada a Catalunya per l'Idescat i l'IERMB des de 2016. El mètode d'elaboració de les EMCV ha estat dissenyat i desenvolupat conjuntament per l'IERMB i l'Idescat. Aquest mètode es basa en la suma de mostres (*data pooling*) de dues edicions consecutives de l'ECV, incorporant els procediments pertinents per construir una mostra estrictament transversal (re)calibrada per les diferents corones metropolitanes que conformen l'àmbit metropolità. Aquesta operació s'emmarca en l'actuació anomenada *Estimació territorial de l'Enquesta de condicions de vida*, reconeguda en el Pla Estadístic de Catalunya 2017-2020.

Descripció dels principals conceptes i indicadors

Coefficient de Gini: El Coeficient de Gini mesura el grau de desigualtat en la distribució d'una variable contínua i s'utilitza generalment per mesurar la desigualtat econòmica. Els valors del coeficient se situen en el rang entre 0 i 1. El valor 0 faria referència a desigualtat nul·la en una societat determinada (tothom tindria el mateix nivell d'ingressos), mentre que el valor 1 remetria a una societat amb desigualtat màxima.

Despeses totals de l'habitatge (incloent amortització): Inclouen el lloguer (en cas que l'habitatge estigui llogat), els interessos i l'amortització de l'hipoteca (en cas que l'habitatge sigui de propietat amb pagaments pendents) i d'altres despeses associades al manteniment de l'habitatge (comunitat, aigua, electricitat, gas, assegurança del continent, algunes taxes i impostos municipals). Per a la població amb l'habitatge en

---

¹⁶ De l'ECVHP s'han realitzat fins a 6 edicions amb una periodicitat quinquenal entre 1985 i 2011.

propietat amb pagaments pendents, s'ha realitzat un exercici d'estimació de les despeses relatives a assegurances, comunitat i taxes i impostos municipals.

Intensitat de la privació material: Es defineix com la mitjana del nombre d'ítems de privació material de la població materialment privada (3 o més ítems).

Intensitat de risc de pobresa: L'índex d'intensitat de risc de pobresa és la distància mediana de la població pobre respecte al llindar de pobresa. Es calcula dividint, la diferència entre els ingressos medians de la població en risc de pobresa i el llindar de risc de pobresa, pel llindar de pobresa.

Renda disponible de la llar: Són els ingressos nets rebuts durant l'any anterior a la realització de l'enquesta pels membres de la llar. Formen part de la renda els ingressos per treball per compte d'altri, els guanys o pèrdues del treball per compte propi, les prestacions socials, les rendes del capital i de la propietat, els ingressos de plans de pensions privats, les transferències rebudes i pagades entre llars, els ingressos rebuts pels menors, i el resultat de la declaració de l'IRPF. No s'inclouen les components no monetàries, llevat del cotxe d'empresa.

Renda disponible per unitat de consum i per persona: La renda per unitat de consum es calcula per tenir en compte economies d'escala a les llars. S'obté dividint la renda total de la llar entre el nombre d'unitats de consum. Les unitats de consum es calculen utilitzant l'escala de l'OCDE modificada, que concedeix un pes de 1 al primer adult, un pes de 0,5 a la resta d'adults i un pes de 0,3 als menors de 14 anys. Una vegada calculada la renda per unitat de consum de la llar s'adjudica aquest valor a cadascun dels seus membres. La renda per unitat de consum de les persones (o ingressos equivalents de la persona) s'utilitza en el càlcul de mesures de risc de pobresa.

La renda neta per persona de la llar, en canvi, es calcula dividint la renda de la llar pel nombre de membres.

Taxa de privació material: La taxa de privació material es defineix com el percentatge de població que presenta una mancança forçada d'almenys 3 dels 9 ítems que conformen la privació material.

Els 9 ítems que es consideren són: 1) Pagar sense endarreriments rebuts de l'habitatge o de compres ajornades; 2) Capacitat per anar de vacances almenys una setmana a l'any; 3) Capacitat per realitzar un àpat de carn, pollastre o peix (o

l'equivalent vegetarià) almenys cada dos dies; 4) Capacitat per afrontar despeses imprevistes (la quantitat fixada correspon amb el llindar de pobresa mensual de l'any anterior); 5) Poder mantenir l'habitatge a una temperatura adient 6) Poder permetre's un telèfon (incloent telèfon mòbil); 7) Poder permetre's una TV en color; 8) Poder permetre's una rentadora i 9) Poder permetre's un cotxe.

Taxa de privació material severa: La taxa de privació material severa es defineix com el percentatge de població que presenta una mancança forçada d'almenys 4 dels 9 ítems que conformen la privació material.

Taxa de risc a la pobresa: La taxa de risc a la pobresa és el percentatge de població amb ingressos anuals per unitats de consum inferiors al llindar de pobresa de l'àmbit territorial de referència. S'ha considerat com l'àmbit territorial de referència la ciutat de Barcelona.

Taxa de risc a la pobresa abans de transferències socials: La taxa de risc a la pobresa abans de transferències socials és el percentatge de població amb ingressos anuals, sense comptar els procedents de prestacions públiques, per unitats de consum inferiors al llindar de pobresa de l'àmbit territorial de referència. S'ha considerat com l'àmbit territorial de referència la ciutat de Barcelona.

Taxa de risc a la pobresa abans de transferències socials excepte pensions de jubilació i supervivència: La taxa de risc a la pobresa abans de transferències socials excepte pensions és el percentatge de població amb ingressos anuals, sense comptar els procedents de prestacions públiques diferents de les pensions de jubilació i supervivència, per unitats de consum inferiors al llindar de pobresa de l'àmbit territorial de referència. S'ha considerat com l'àmbit territorial de referència la ciutat de Barcelona.

Taxa de risc a la pobresa després de despeses de l'habitatge (incloent amortització): La taxa de risc a la pobresa després de despeses de l'habitatge és el percentatge de població amb ingressos anuals per unitats de consum, una vegada descomptades les despeses anuals d'habitatge, inferiors al llindar de pobresa de l'àmbit territorial de referència. S'ha considerat com l'àmbit territorial de referència la ciutat de Barcelona.

